

ВОЛОДИМИР ЄШКІЛЄВ

ШАХА БОГОМОАА
•
ІМПЕРАТОР ПОВЕНІ

Володимир Єшкілев Шлях Богомола. Імператор повені

предоставлено правообладателями

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=10415083

Володимир Львович Єшкілев «Шлях богомола. Імператор повені».

Романи. Літературно-художнє видання: Фоліо; Харків; 2014

ISBN 978-966-03-6885-9

Аннотація

Середина IX століття. Східна Європа охоплена війнами. Праукраїнські племена під тиском Хазарії та служителів демонічного божества, званого під ім'ям Богомола, відступають на Захід. Але й на землях їхньої нової батьківщини – Прикарпаття – ворог не залишає їх у спокої. З глибин віків виринає містичний спадок магів, що загрожує всьому суцшому. І Серединний світ людей, і вищі світи богів завмерли у тривожному очікуванні. В цей буремний час у далекому гірському городищі доля зводить героїв роману для того, щоб учергове змінити хід історії. Хоча події, описані у романі «Шлях Богомола», відбулись понад тисячоліття тому, їх відлуння ще й досі можна почути у легендах та переказах гірських народів, у шепотінні вітрів на перевалах, у плескоті кришталевих карпатських джерел та водоспадів.

Події в романі «Імператор повені» відбуваються на сім століть пізніше. Богиня Карна (мати Богомола) не полишає у спокої наш світ. Герой роману несподівано для себе стає обраним воїном, якому судилося протистояти древній і могутній Викрадачці Немовлят. Автор з тонкою іронією змальовує мандри героя світами. Адже хоча часи й змінюються, проте злодійський світ на ім'я Опadlo все ще деє поряд з нами.

Содержание

Шлях Богомола	5
0	5
1	11
1.1	11
1.2	18
1.3	31
2	38
2.1	38
2.2	53
2.3	63
2.4	67
2.5	77
3	89
3.1	89
3.2	97
3.3	106
3.4	118
3.5	122
3.6	128
Конец ознакомительного фрагмента.	133

**Володимир
Львович Єшкілев
Шлях богомола
Імператор повені**

**Шлях Богомола
роман про Білих хорватів**

0

[золоті зерна пам'яті. замість вступу]

В перекладі з давніх мов назва «Карпати» означає «стіна, перепона». Хоча це гірське пасмо й не найвище на континенті, у кліматичному сенсі воно творить розділовий кордон. Холодні північно-східні вітри, що проносяться над великими рівнинами між Льодовитим океаном, хребтами Уралу і Чорним морем, залітають до карпатських ущелин і блукають туманними улоговинами, де згасає їхня крижана лють. Повітряні вали могутніх циклонів зачіпаються за гребні карпатських верховин, роздирають свою хмарну плоть ребрами

Бескидських скель, зупиняють біг і сходять дощами на східні схили. Гірська стіна впродовж кількох епох захищала – і захищає нині – південно-західні землі від арктичного холоду та зимових демонів. Широкою дугою вона обгороджує зігріті сонцем рівнини в середній течії Дунаю, де від початку історії відбувалось становлення рільницьких цивілізацій.

Там, де дуга Карпат видовжена на північний захід, у Східних Бескидах, люди замешкали від найдавніших часів. Ще до початку епохи вівчарства вони заселяли печери біля гірських потоків з чистою і смачною водою, збирали ягоди, полювали на зарослих буковими та хвойними лісами карпатських схилах. Найперші європейці, кажуть генетики, були темношкірими. Вони прийшли сюди ще за доби палеоліту, зберігали вогонь у печерах і вклонялись духам плодючості. Відтоді довгі вулканічні зими та льодовики кілька разів змушували людство відступати на південь. Але нащадки тих, хто вижив, з берегів теплих морів знову вертались у карпатські долини.

З часом змінились і вигляд, і звичаї цих людей. Зі Сходу, обтяжені худобою і пошуками безпечного притулку, гнані невідступним жахом, прийшли племена світлошкірих сонцепоклонників. Човни їхніх снів пливли кривавими ріками, а спина обпікав пекельний погляд безіменного бога-демона. Їхні волхви ревно молились біля джерел, порозумілись з гірськими Силами, поставили у потаємних місцях свої вівтарі і запалили над ними вогняні Кола Сварги. Волхви від-

ганяли від гірських долин страхіття, що переслідувало їх на втраченій батьківщині і йшло за ними степами. Вони побожно приносили людські жертви, а горді вожді сонцепоклонників мріяли про багатші краї, тепле море і ширші пасовиська.

На історичну арену мешканці гірського краю уперше вийшли в лавах кельтських завойовників. Сталося це у третьому столітті до нашої ери. Наче снігова лавина, кельтські племена галлів увірвались до Еллади та Малої Азії, хитнули монархії спадкоємців світодержця Олександра, закарбували своє енергійне варварство на скрижалях історичних анналів і розчинились у південному багатолюдді. Пізніше карпатських горян побачили у складі просторої Дакійської держави. Саме тоді у Бескидах зміцнилась у владі могутня колегія жерців, служителів грізних богів. В античних джерелах з'являються згадки про кривне фракійцям, гетам і дакам плем'я карпів. Дехто з древніх вважав, що саме карпи дали назву горам.

Певно, саме у ці часи основою тубільного господарства стає літній випас овець на багатих травами гірських плато – карпатських полонинах. Сезонне скотарство дало фракійським племенам сталий прибуток. Населення краю зросло, пожвавішала торгівля на шляхах зі сходу на захід. На гірських перевалах виникли засіки і замки, котрі захищали торгові валки від розбійників, давали прихисток від непогоди. Їхні власники брали з купців перевізне мито і заможністю змагались з жерцями.

Римські літописи, що оповідають про походи імператора Траяна проти даків (101–107 роки нашої ери), підтверджують, що за часів Буревіста і Децебала, великих володарів Дакії, карпатські жрецькі колегії мали значний вплив на політику племінних вождів у Трансільванії та в південних Придунайських землях. Можливо, саме карпатські служителі Батька Сонця послали Траяну того велетенського гриба з таємничими і загрозливими знаками, про який згадує у своїй «Історії» Корнелій Тацит. Навчені жрецького мистецтва доньки волхвів стають дружинами володарів і впливають на політику царств. Через багато століть цю гаремну традицію підхоплять дружина Ярослава Осмомисла – відьма Настя з Чагорова – і легендарна султанша Роксолана.

Керовані жерцями племена карпів вартували на стратегічних перевалах, що сполучали північні східноєвропейські рівнини з дунайськими та балканськими провінціями Римської імперії. Але найважливішим було те, що за часів імперської смути в руках жрецьких колегій опинились розташовані південніше золоті та залізні рудники, що приносили власникам величезні прибутки. Яскравіше запалали Кола Сварги, небачені за числом і цінністю жертви лягли на вівтарі Батька Сонця та решти суворих небесних божеств.

Від тої величної доби залишились руїни численних святилищ, серед яких мегалітичні пам'ятники у Бубнищі, Завоєлах та на схилі гори Терношори. У секретних, ревниво збережених від чужих очей, місцях, де кордони поміж світами

нечіткі й проникні, кельтські та фракійські волхви черпали Силу для своїх ритуалів. Сюди з потойбіччя вони викликали могутніх духів і самі мандрували забороненими стежками. В цих справах жерцям допомагали волхвинні зілля з трав і грибів. Тепер, після тисячі літ запусіння, вже важко відрізнити сакральні мегаліти від диких скель, але археологи знаходять солярні символи, характерні для культових споруд сонцепоклонників. У скельних лініях і контурах при бажанні можна побачити драконів і левів, змій і ведмедів. Містики ж і досі шукають на руїнах капищ «портали», крізь які волхви потрапляли до інших вимірів та часів.

Уже на початку нашої ери фракійська цивілізація почала занепадати. Карпи у 297 році зазнають поразки від легіонів імператора Гая Валерія Діоклетіана, який додав до своїх титулів тріумфальну формулу *Carpicus Maximus*. Передові загони переможців перейшли через Бескиди й досягли Дністровського каньйону в тій його частині, де сьогодні можемо бачити руїну збудованої набагато пізніше Раковецької вежі. Ймовірно, що римляни, з властивою їм енергією та послідовністю, винищили центри тубільного опору – замки та святилища. На карпатських перевалах вони залишили свої дозорні укріплення. З того часу згадки про могутніх чаклунів – волостелинів гірського краю – зникають з літописів.

Невдовзі після відходу римлян на південь (у четвертому столітті) до Карпатських хребтів підступають зі сходу сармати, а з півночі – готи і слов'яни. Серед останніх були й прото-

хорватські племена. Одне з них, яке залишилось в історії під ім'ям Білих хорватів, перед загибеллю пустило гірську родову гілку, змішалось із залишками древніх мешканців Бескидів й дало початок теперішньому етносу бойків. Народна пам'ять верховинців майже не зберегла легенд і переказів тієї доби. Лише далекі відзвуки хорватського родового джерела дійшли до нас в елементах одягу і побуту, у прислів'ях, піснях та помічних примовляннях.

Доленосні події відбулись у другій половині IX століття. Ще до того як угорці на чолі з Арпадом Великим у 895 році перейшли Верецький перевал, а улличі з тиверцями, тікаючи від степових орд, переселились на береги Дністра, тут почала формуватись нова самобутня народність, котра, серед іншого, увібрала до своєї традиції містичний спадок древніх жерців. Відомі нам літописи не містять детального опису тих подій, але дещо таки піддається художній реконструкції. Адже древні легенди і перекази зберігають і переносять через темні болота і пустелі часу золоті зерна пам'яті.

1

[року вісімсот п'ятдесят четвертого за ромейським численням, у двісті вісімдесят шосте літо від кагана аварського Бояна, у сто сімнадцяте літо від походу арабського полководця Мервана до Хазарії і Нижнього Дону, де його армія полонила двадцять тисяч слов'янських сімей, у п'ятдесят п'яте літо від поразки маркграфа Еріха під Ловраном,¹ через шість років після битви при Трояновому городищі]

1.1

Лише дітваки думають, що границю поміж просто старим і прадавнім лісом можна побачити тими очима, яким боги поклали кліпати поряд з носом. Насправді зорові отвори для правдивого бачення не годяться. Тільки заросле предкове око одразу помічає, що отой могутній, наче сплетений з велетенських полозів, дуб – буденне дерево, а сусідній з ним й нібито рідний – розкидистий та жилавий крем'язень – вже не просто рослина, але правдивий воїн коренистого війська, що від часів незапам'ятних тримає оборону у задушливих

---

¹ У битві під Ловраном (799 рік) балканські хорвати розбили війська франків, які послав проти них імператор Карл Великий.

глибинах пущі. Там, де ловіння звірів заляте, а стежки при-
сягли щезникам.

Могитич Лобас *побачив* священний кордон, обігнувши
вкритий ялівцем та бадильною поростю пагорб. Над переніс-
сям ніби щось захололо. Під шкірою, а може, й глибше. І бу-
денний зір відізався: на сонячну полудневу днину набігла
сиза тінь. Лобас зістрибнув з воза на праву ногу, склав пальці
сваргою, пошепки згадав небодержця Хорса, налигачем зу-
пинив волів.

Широка звіриняча – а може, й мисливська – стежина тут
різко сходила на прогин у траві, зникала під голим і грізним,
наче занесеним для ударів, гілляччям.

Границя чар-лісу. Межа предвічної пущі.

– *Кіпок-позірок, цур на сухе врок...* – замурамотів могитич
ухильне закляття і ступив під хмару високої комахні, що за-
висла між деревами. Хмара відповіла гудінням й наче під-
неслася до пишних крон. Сиза мара відстрибнула в лісові
надра.

– Дякую тобі, Хорсе. – Лобас зрозумів нагле піднесення
комашні як ясний дозвіл зайти під покров святих дерев, що
бачили світанок богів.

Він рушив спочатку навмання, а потім надібав ручай і по-
чав рахувати кроки. На другій сотні повернув за сонцем й
став дертися крутосхилом, вкритим панциром багаторічної
мертвої глиці. Святі дерева тут стояли немов колони в моли-
товних печерах – рівні, мовчазні, вкриті синіми нароснями і

блискучим слизом. Темрява спочатку густішала, відтак крізь листя знов прoderлися сонячні промені.

Начальний жрець Волх, котрий послав Лобаса до пралісу, не збрехав. На лисому тім'ї лісової гори стояло капище. Таке древне й занедбане, що кам'яного бога й не видно було за густим рослинним плетінням. Воно їжачилося колючками та широким дірявим листям. Подібну порость Лобас бачив уперше. Так само як і листоподібних комах, що ворушили вусиками серед колючок. Він обігнув напівгнилу огорожу з козячими черепами на палях, рушив до стовпа. Але Вищі не допустили його до кам'яного бога, послали знак. Під подошвою тихо хруснуло. Могитич подивився під ноги й побачив, що кам'яного бога оточує коло дрібних почорнілих кісток. Досвідчене Лобасове око зауважило, що серед цих уламків є й людські.

Він обережно, з охоронними примовками, зійшов з кістяного кола, обійшов кам'яного бога з півдня і помітив крихітну божницю. Такої він ще не бачив. Закаляна птахами, збита з грубих почорнілих колод землянка. Її дашків коник підносився над жертвенним током ледь на два лікті. З коникової пащі стирчали жовті людські зуби. До підземної різьбленої двері вели не сім, як у всіх східних та північних божницях, а лише п'ять сходинок.

– *Їжачі боги!* – прошепотів Лобас. – П'ять кроківок! Це ж Пекова божниця, най мені цур...

Лобас зрозумів. Волх не попередив його навмисно. Якби

могитич знав, що треба йти по завіт до божниці злодійного і насмішкуватого Пека, відмовився б. Такі завіти надто дорого коштують. Проте Лобас не озлився на Волха. Тепер, коли їхній рід прийшов на чужі землі, рідні боги ображено закрилися у своїх Силах. Розірвали вікові завіти з родами-невдахами. Забрали з ріллі і випасів свою благодать. Мовчать і хворіють, зранені втечею дітей своїх з отчого шматка світу.

Тут, на вологому заході Хорсових земель, води і камені живили Сили інших богів. Треба було знайти того з них, який би знав їхній рід й водночас був би сильним і владним у західних землях. Наразі найближчим з таких виявився Пек Блудень. Неприємний, небажаний і шкідливий співрозмовник для кожного з двічі народжених могитичів Білого племені. А що робити? Без сильного заступника роди не виживуть. Є питання, без відповіді на які родичі не матимуть ані спокою, ані впевненості у пробуванні на нових землях. А божок не відповідатиме й не допомагатиме без завіту з ним і жертв, тим завітом зумовлених.

Тяжко зітхнувши і тричі примовивши, Лобас зійшов до входу в божницю, прочинив двері. На них він побачив різьблені зображення оленів і плетеного кола. Але того, що давні жерці накреслили в колі, могитич не зміг розібрати. Риси і черки вхідного закляття стерлися від часу, або ж (і таким припущенням не вартувало нехтувати) були кимось стерті навмисно. Лобас прошепотів принагідне звертання до Пека, назвавши його – вперше за все своє жрецьке життя – батьком

роду. Й тільки після цього переступив через поріг.

У божниці тхнуло гниллю. Пеків камінь на вітварі був таким, яким йому й пасувало бути, – чорним, довгастим, гладеньким, подібним до зведеного для дії джерела чоловічої сили. Хтось залишив біля каменя підношення – ніж з красивою кістяною ручкою, золоту фібулу у вигляді троянди, срібну монету давнього ромейського карбу. А ще Лобас побачив там небуденну *магіцю*. Засохлу руку з пальцями, розчепіреними й прикрашеними перснями.

Вони привернули могитичеву увагу. Він дещо знався на високих посвятах й відразу впізнав знаки на перснях. На Пековий вітвар хтось поклав руку мага з далекої землі, що називалась Місром.² Хрестик з петелькою на золотому персні був давнім знаком тамтешніх сонцесповідників. Могутні волхви давнини, що вміли виходити з власного тіла, незримо мандрували пустелями Місру. Набиралися мудрості. Нині ж подібні виправи відносили до недосяжного.

«Далеко ж тебе занесло!» – віддав належне магіці Лобас. За життя ця рука належала посвяченому.

Він зняв з шиї намисто. Коштовне, з червоних агатів-лалів та золотих хазарських злитків. Обережно розташував його поряд з ножем і рукою. Відтак став на коліна перед Пековим каменем, узяв до рота кілька дрібних шматків волхвинного гриба. Поклав праву руку на камінь. Почав повільно, дуже повільно і зосереджено, перетирати їх кореневими зубами.

---

² Міср – древня назва Єгипту.

Відтак, утримуючи в роті грибну жуїку, ковтнув зі шкіряної фляги настоянки з тирличу та кореня оману. Отрута звично обпекла горло. Могитич заплющив очі й знову заходився жувати гриб. Щелепи рухалися, наче жорна. Повільні невмолимі жорна. Подумки Лобас викликав образ колоди, перекинутої через ущелину. За ущелиною уявив непроглядне і темне пасмо туману. Замурмотів примовки. Невідомо, скільки часу минуло, аж поки той туман з уявного став справжнім. Живим і гірким, як корінь оману.

Минув невизначеної тривалості уривок з вічного.

Навколо колоди з'явилося й наповнилось світловою могуттю зеленкувате сяйво. Могитич очікував, що Пек вийде до нього з гіркого туману, але норовистий божок усе втнув за своїм поконом. В колоди вирости рисячі очі, зморгнули і вступилися в Лобаса.

– Привіт, жерче.

– Й тобі привіт, отче Блудню.

– Відколи ж я вам отець?

– Просимо тебе про батьківство та дорожню опіку, бо ж осиротіли роди наші у мандрах.

– Вигнали вас, так.

– Від дальніх земель хазарських прийшли сповідники Богомола і подолали нас не мечами, а страшними своїми вробками. Мусили ми кинути дідівську ріллю, божниці і житла. Мусили відступити на захід. Під твій благий покров, отче. Скажи, чим саме маємо тобі офірувати.

– Ти саме про це хотів запитати, жерче?

У Пековому голосі мого тичу почулося знущальне.

– Так. Й ще одне.

– Запитуй. – Очі ожилої колоди налилися пурпуровим світлом.

– Чи й далі переслідуватимуть нас служительки Богомола?

– Зупиніться у цих лісах. Матимете сім років ситого спокою. В ці роки віддаватимете мені одного хлопця з роду Тура на вершині літа й одну незайманку з роду Куни перед снігом. А з восьмого року, якщо світ не перевернеться, братиму утрічі. Таким буду вам батьком та дорожнім опікуном, сіромахи.

– А Богомол?

– Хапатиме здобич на сході та близьь теплого моря.

– Нас не зачепить?

– Не допущу.

– Чого нам боятися?

– Срібного волосся.

– ?... – запитання, немов нестерпне згущення отрути, підступило до горла. Але вимовити його Лобас не подужав. Замість слів з рота хлинуло блювотиння.

Очі в колоди згасли, змеркло зелене сяйво. Мого тич випірнув у непроглядно темний світ.

«Вже ніч», – зрозумів він.

– *Срібного волосся!* – прошепотіла над його лівим вухом

1.2

Отець-екдік³ майже впритул наблизив сувій до свого гачкуватого носа, короткозоро примружився і зачитав уголос, спотикаючись на назвах:

– Як кажуть Езиди, преславні мудреці Мервські, справжнє, прадавнє ім'я її «сурра», а таємні імена наступні: «народжений кіновар'ю», «вода кіноварі», «той, що простромлює», «надрухомий», «своє сім'я», «синя коштовність», «залізна паморозь неба», «водяний кінь»... Як сіє розуміти, псаломниче?

– Маю чин диякона, а не псаломщика, – вирішив затятись Феодор. Нехай собі бісяться. Зрештою, вже немає чого втрачати.

– Як розуміти, питаю, оцю твою писанину? – отець-екдік бридливо, наче отруйного павука, відкинув од себе сувій.

– А *той, що простромлює?* – втрутився у допит соборний нотарій. – Певно, мова йде про якесь зняряддя? А це раптом не чортяче сороміцьке причандалля?

– Це одне з прихованих імен субстанції, відомої вам, отче, як ртуть або живе срібло. – Феодор скопив очі в бік нотаря, що недружньо глипав на нього з-під сивих кущастих брів. – Ртуть, до слова, є у тій червоній коломазі, котрою ви, отче,

---

³ *Екдік* – посадова особа у візантійському церковному суді.

щовечора мастите собі коліна.

– Як? Що ти таке... До чого тут моя мазь? – сіпнувся нотарій.

– Ні до чого, отче, – відмахнувся отець-екдік. – Пусте. Він хоче спровокувати вас на суперечку. Хоче, щоби ми отут з ним диспутували, щоби достойні люди вчитувались у ту його писанину, прикладали до неї свій розум, переконували його, умовляли. А він буде вператися, гордувати, викручуватись, доводити своє. Бачу я, отче, що черв'як сей вважає себе за когось небуденного. Сам є нікчемним, є прахом підніжним, поганкою плюгавою, трунком гнійним, а хоче – бач! – уваги від вищих за себе. Проте, отче, я не помітив тут жодної підстави для диспуту. Жоднісінької. Мені все зрозуміло.

– Чорнокнижництво, так! – кущасті брови зійшлися над бородавкою, що прикрашала перенісся нотаря. Та була здоровенною, зморшкуватою, майже чорною. Завдяки цій потворній стигмі нотарій отримав від пересмішників назвисько Пекельної Гулі.

– Явне чорнокнижництво, достойне найсуворішої кари, – підсумував отець-екдік. – Владичний суд зберемо у середу. Передбачаю: довгої розмови там не буде.

– Згідно з Дванадцятим правилом Карфагенського собору, чинного диякона можуть судити лише в присутності трьох архієреєв, – Феодор майже прокричав канонічну заувагу, щоби чули владичні писарчуки та референтарії у сусідній залі. – А згідно з Шостим правилом святителя Феофіла,

клірика можна судити лише після ретельного та доброзичливого розслідування. А ще: апостол Яків каже, що «милосердя понад суд».⁴

– Маєш у голові, хробаче, мішанину з невігластва та нахабства, – посміхнувся на цей відчайдушний демарш отець-екдік. – Ніхто заради псаломщика, що впав у поганство, збирати соборів і синклітів не буде. Завелика честь. А святий апостол писав не про таких, як ти, а про добрих овець череди Христової. Шосте ж правило Феофіла, владики Олександрійського, стосується лише вищих достойників Церкви. А не якогось прибудного дрантя... Замкніть його і наглядajte за ним твердо, – наказав він здоровенним причетникам, що пильнували за спиною диякона.

Замкнули Феодора до мокрого льоху, де від травневих злив не сходила смердюча вода. Диякон, аби не занапастити ніг, заліз на кам'яну поличку для діжок. І там склав компанію численній щурячій родині. Хвостатим мешканцям підземелля сподобався теплий прибулець, одне щурисько залізло йому на плече й терлося біля вуха.

Він ледь забувся серед полохливих сновидінь, коли зазнав бруталного пробудження. Воїни, від яких тхнуло дьогтем, залізом і потом, мовчки витягнули Феодора з льоху, спритно зв'язали, закинули на кобилу й кудись повезли. Ганчірка, що нею обмотали голову дияконові, не давала подивитись нав-

---

⁴ Послання Св. ап. Якова 2:13.

коло. Ребра нили, руки-ноги терпли, кожний крок коняки відбивався гострим болем у животі. Їхали довго. Коли Феодора знову поставили на землю, він не втримався від блювоти. Воїни діловито обтерли йому обличчя і бороду, потягнули диякона під темне склепіння.

«Монастир? Замок? Помістя?» – Феодор губився у здогадках. Тим часом його затягнули до просторого кам'яного покою, освітленого смолоскипами, поставили на коліна. Під тесаною аркою, на високому кріслі, сидів знатний військовий муж. До його панцирних наплічників майстри приторочили срібні лев'ячі голови з рубіновими очима. До них срібними ж кільцями було зачеплено масивного золотого ланцюга, що замикався застібкою з двоголовим орлом. Меч у сплетених з ременів піхвах лежав на його колінах. Широке, захмарене втомою обличчя прикрашали шрами. Світлі очі дивилися суворо.

Феодор упізнав його, хоча до цього бачив лише здалеку. Магістр Леонтій займав найвищу у прикордонному краї посаду стратега. Імператор доручив йому всі війська Мізії та прилеглих фем.⁵ Якби не біль у всьому тілі, диякон здивувався б.

– Так, значить, це ти Феодор, син Смба́та Бакуні. – Стратег не пита́в, лише означува́в ім'я особи, поставленої перед його

---

⁵ *Мізія* – візантійська провінція, яка у IX столітті знаходилась на півдні сучасної Болгарії. *Фем* – прикордонні області Візантійської імперії, керовані військово-феодальною адміністрацією.

очима.

– До ваших послуг, найсвітліший, – прохрипів диякон.

– Монахи кажуть, що ти чорнокнижник.

– Брешуть, найсвітліший. Я диякон церкви Святої Ірини, а ще знаюся на лікуванні.

– Бачу, що не маєш страху винуватити у брехні вчених і поважних кліриків.

– Правда страхів не відає, найсвітліший.

– Правда в кожного своя.

– Проте не кожна дерзає волати до неба.

– Високо мітиш, – похмуро всміхнувся стратег.

– Не маю тих гріхів тяжких, що до землі пригинають.

– Та за кого ти себе маєш, рабе?

– За мандрівника світу Божого, найсвітліший.

– Пройдисвіт, значить.

– Сказано у «Славні Давида-царя»: з Богом моїм зійду на мур, піду шляхом непорочним.⁶

– Чиїм ім'ям лікуєш? – несподівано змінив напрям допиту Леонтій. – Кажі правдиво, не блуди словесами.

– Що? Яке ім'я? – не зрозумів Феодор. У нього знову запаморочилось у голові, він ледь не забруднив підлогу перед магістровим кріслом.

– В ім'я котрого з богів, питаю?

---

⁶ Феодор неточно цитує Старий Заповіт (2 Сам. 22.30–31) – «Завдяки Тобі пробиваю я вал, завдяки своєму Богові перескакую мур. Шлях Господа непорочний...».

– Іменем Христовим. – Диякон закашлявся, тамуючи блювотний позив. – Я не чорнокнижник, не поганин. Я добрий християнин. Обмовили мене.

– Не бреші мені, чоловіче. Я не монах, жалю не маю. Я вогнем і каленим залізом з тебе правду витягну, – пообіцяв стратег, а його воїн за волосся відтягнув назад голову Феодора. Тепер Леонтій дивився йому просто в вічі. Погляд стратега – прозоро-холодний, вивчаючий – немов тупим баранячим рогом дотискав диякона. Феодор відчув незахищеність власної шиї. Шкіра на борлаку напнулась, стала тонкою-тонкою, наче грань поміж відчаєм і сподіванням. Якась холодна волога – мабуть, піт переляку – неквапно сповзала нею під брудну сорочку. Диякону цей бруд раптом став нестерпним. Він на мить здивувався недоречному, несвоечасному обридження, яке протиснулось між колючими стінами страху. Як не дивно, не страх, а саме це відчуття бруду на тілі виштовхнуло з Феодора плаксиві звуки виправдання.

– Істинно кажу, найсвітліший: не закляттями бісівськими, а Христовим іменем вивертаю недуги з плоті. – Слова виходили загорнутими у схлипи, куцими, без закінчень, бо повітря ледь пролізало крізь натягнуте і забите слизом Феодорове горло. – Обмовили, обмовили мене чорнороті заздрісники, вміння мої владичним людям поперек життя стали.

– Які саме вміння?

– Помічні.

– А може, чаклунські? – Погляд стратега немов випікав

Феодорові мозок.

– Без того лікую, – не відвів він очей, витримав.

– Чим доведеш?

– Присягну на хресті.

– Того мало. Я не одного з тих поган бачив, котрі кривдно на хресті присягали.

– Якщо є тут хворий, іменем Христовим вилікую його.

– Добре, – кивнув Леонтій, відводячи свій таранний погляд від обличчя допитуваного. – Відведіть його до Скавра, нехай полікує. А ви будете дивитись, як і що робить. І головне: чи Христовим іменем лікує.

– Ведіть мене, ведіть, – хрипнув Феодор. – Усе зроблю праведно.

Його знову підхопили попід пахви, підвели, потягнули довгим коридором, потім через посипаний піском двір, до дерев'яної прибудови. Там на сіні лежав чоловік в одязі челядника. Його лихоманило, безтямні очі дивились за межі світу.

Феодора звільнили від мотузок і сказали: «Лікуй!»

Диякон зачекав кілька хвилин, поки відновився кровоток у його заанімілих кінцівках, і швидко обмацав хворого. У того були сильний жар і прискорене серцебиття, проте живіт не роздувся, не затвердів, і крові на штанах челядника не знайшлось. Феодор намацав джерело болю у правому боці під ребрами, хворий застогнав. Для певності диякон умовив одного з воїнів ножем розчепити зуби челядникові, оглянув

його язик. Той був сухим і вкритим білою осугою.

«Кишкова гноячка, – подумки визначив Феодор. – Таке я вже бачив і у книгах читав».⁷

Він вголос проказав молитву святого Агапіта на одужання немічних і попросив воїнів принести теплої води.

– Вода у колодязі, – сказали йому, – вогонь на кухні. Колодязь посеред двору. А кухня за двадцять кроків. Сам підігрієш і принесеш.

«Значить, мені дозволяють ходити помістям, – зрозумів диякон. – Це добрий, дуже добрий знак! Може, й вийде вигребти з погибельної ями. Тепер головне, щоби з гноячки болящого раба Божого Скавра гній вийшов не в брюхо, а природним руслом».

За три доби, проти ночі, його покликали до стратега. Цього разу все відбувалось інакше. Леонтій прийняв Феодора у затишній кімнаті, встеленій кілікійськими та ісфаганськими килимами. Вони вкривали і підлогу, і стіни кімнати. Дівчина у прозорій туніці грала на кіфарі, а глечики з винами й миски з наїдками щільно вкривали поверхню низького стола.

Свічки на срібних поставцях горіли рівно, заливаючи килими, стіл і кіфаристку теплим світлом. Лише володаря цього простору тепле світло майже не зачіпало, залишаючи його у напівморозі. Можливо, світло боялось торкнутись Леонтія, можливо, сам полководець, за прикладом давніх ма-

---

⁷ *Кишкова гноячка* – одна з численних середньовічних назв апендициту.

гів, умів оточувати себе темрявою. Диякона здивувала ця несправність зі світлом, проте способу прояснити її не передбачалось.

Стратег пив вино напівлежачи, за римським звичаєм. У вирізі вісонової сорочки була видна його широка грудь. Феодор зауважив татуйовані хрести, що, наче кільця пекторалі, трьома вервицями оточували шию Леонтія. Такі чорні хрести Феодор бачив на тілах ісаврійських і пафлагонських найманців, що приходили до храмової лічниці. Кожен з хрестів позначав убитого воїна. В деяких шерехи смертних знаків доходили аж до черева.

– Маю до тебе питання, Макарію, – звернувся до диякона стратег.

– Мене, найсвітліший, охрестили Феодором.

– Феодор помер. Житиме Макарій.

– Чи дозволено запитати, що трапилось з дияконом Феодором? – після хвилинного мовчання поцікавився перехрещений.

– Підозрюваний у чорнокнижництві та планетництві Феодор відкинув копита у в'язниці і пішов на суд Божий. Опівдні відспівали.

– А я?

– А ти тепер мій раб, і підозр на тобі нема. Ось так, Макарію... – Стратег перехопив погляд, кинутий колишнім Феодором на кіфаристку. – Вона нічого не чує, їй вуха залито воском.

«А як тоді вона грає?» – подумки здивувався тепер уже Макарій.

Леонтій немов почув:

– У мене вправні раби, – сказав і зі смаком приклався до чаші. – Багато чого вміють... Випий вина, чоловіче, воно із самого Кіпру. Солодке. Сідай до столу, не бійся.

Макарій обережно, аби не зачепити дорогого посуду, присів на подушки навпроти Леонтія. Аромати вишуканих страв заповзли до його носа і зростили число бажань. Стратег власноручно налив до його келиха темного, як кров, вина.

Він зачекав, поки новий раб побачить п'яцьке побажання, нашкрябане на дні келиха, поки струсить з куцої бороди пролиті краплі, вирівняє збите винним духом і довгим ковтоком дихання. Відтак спитав:

– Смачне в мене вино?

– Так, найсвітліший. Солодке й густе, зі старої й благословенної Богом лози.

– Любиш життєві радощі?

– Не без того.

– Бачу, що не сподобився ти твердості у духовному поклонанні. – Стратег відкинувся на подушки і весело дивився на колишнього клірика.

– Людина, за словами праведних, єсмь істота недосконала, приречена на земні спокуси.

– А що знаєш про смерть?

– Що її Божим творінням не оминуть.

– Куце твоє знання, рабе.

– У Писанні сказано про дві смерті. Є перша смерть, неостаточна. І є друга, остаточна, якої не пізнають лише ті, хто воскрес для тисячолітнього Христового царства.⁸ Перша смерть є вмиранням тіла, друга є припиненням буття грішників, безповоротною погибеллю у вічній скорботі та у вогненному озері. Давні юдеї також знали про другу смерть, яку розуміли як виключення з воскресіння, залишення у гробах та піддання прокляттю вічному...

– Досить, – зупинив його Леонтій. – У Писанні ти начитаний, бачу. Проте мене цікавить лише перша смерть, тілесна. Точніше, я хочу знати, як від неї тікати.

«Ось іще один із тих, хто прагне безсмертя земного паче життя вічного, – подумки посміхнувся Макарій. – Зрештою, Мефодій Патарський не відносив безсмертя до зла».⁹ Вголос сказав:

– Нікому ще, найсвітліший, не вдалось здобути безсмертя до виповнення часів.

– Мені, рабе, безсмертя без потреби, – стратег зробив добрячий ковток, закусив копченим вугром. – Мені потрібне довге життя. Мій первісток народився минулого року, а мені вже за шістдесят. Якщо помру до того, як він змужніє, його вб'ють і рід мій згасне. Прагну довголіттям захистити сім'я своє від численних ворогів, у світі сущих. Казали мені, що

---

⁸ Див: Об'явл. 20:6.

⁹ Мефодій Патарський. Про воскресіння, проти Орігена, 22.

з лікарів ти найкращий. От і Скавра ти щасливо полікував, хоча всі тутешні травники і чаклуни йому неминучу смерть провістили і мене в ній запевнили. Якщо зможеш продовжити мої роки, зроблю тебе багатим. Що скажеш?

– Є різні способи продовжити життя. Знаю трави, що вичищають тілесні гумори¹⁰ і зупиняють занепад плоті. Вербена є сильною рослиною для означеної цілі. Просвірник, полин, листя папороті, чорну бузину і траву єпископа¹¹ використовують для продовження літ мужеських, також корінь пісковий та корінь святого Онуфрія, що його степові варвари називають калганом...

– Ти не перший, рабе, з ким я про це веду бесіду, – перервав потік ерудиції Леонтій. – І не вперше чую назви цих рослин. Тинктуру з Онуфрієвого кореня п'ю більше року, відвари з листя чорної бузини вживаю. Але ці засоби не дають впевненості у довголітті, лише сприяють йому. Мені ж і синові моєму потрібна *певність*.

– Між смертними певності нема. Певність тримає у руці своїй Всевишній.

– Це ти, рабе, кажеш про певність для царств і народів. А моя певність криється не в руці Божій, а в рослині, про яку тобі має бути відомо. Її немає у наших травників, бо вона

---

¹⁰ Гумори – згідно з уявленнями середньовічної медицини і згідно з ученням давньогрецького лікаря Галена у тілі людини перемішувалися у різних пропорціях чотири гумори: флегма, кров, чорна жовч і жовта жовч.

¹¹ Трава єпископа – буковиця.

рідкісна. Росте вона лише в землях аварських, на горі Евне.¹² Охороняють її войовничі жерці.

– Золотий корінь? – припустив Макарій.

– Ні, не вгадав, не золотий корінь.

– Не відаю, про що кажеш, найсвітліший, – після напружених роздумів мовив лікар.

– Про гриб Калокирика. Чув про нього?

– Це неіснуючий гриб, найсвітліший. Премудрий травник Пасхалій нічого не пише про нього.

– Ні, рабе, гриб існує. Всупереч усім вашим писанням. Дам тобі секретну книгу, де написано про нього. Справжню книгу, в давні часи складену. Тоді люди мудріші були, теперішнім пасхаліям до них далеко. Володарям кімерійців, болгарським архонтам і жерцям їхнім гриб Калокирика помагав знаменито. Шість років тому помер отаман північних горців, що дожив до ста двадцяти років. До самісінької межі віку, котру поклав людям Отець наш. Я на власні очі бачив того отамана, коли старому було вже далеко за дев'яносто. А був він сильним і спритним, як зрілий вепр, міцним, як ріг морського нарвала. Тоді отаман святкував свого сімдесят четвертого сина, якого народила п'ятнадцятилітня жона його. Мене, як отаманового побратима, посадили за святковий стіл, я ділив зі старим вино й хліб батьківської гордості. Його ближні воїни знали про гриб, що дарує міцне довголіття.

---

¹² В грецькій мові слово «евне» має багато значень: лігво, гніздо, шлюбне ложе, явір, могила.

Казали, що отаман купив його за цілий кентинарій¹³ золота. За сто повноважних золотих літрів! За три тижні пошлю я до Евне-гори своїх вірних людей і золото. Підеш з ними і зробиш так, щоби гриб Калокирика було доставлено сюди належно збереженим. Щоби не зогнив дорогою, не попсувався. Інакше, рабе, помреш недоброю смертю.

1.3

Наречених Богомола посвячували лише на вершині літа й лише у головному храмі Триликої, схованому в надрах Царської землі.¹⁴ Колись тут, між двома морями, ховали скіфських володарів і верховних жриць із священного роду Йіми. Курган з храмом у плані нагадував велетенське, покладене горілиць, жіноче тіло. Дві конічні вершини позначали її груди, шлях до святилища йшов між довгих пагорбів-ніг і приводив до кам'яного лона.

Там, під конічним склепінням, горіли ароматні смолоскипи. Всі три лики богині дивились на ритуал. Давні майстри зробили їх із золота – променисто-сонячну Карну-Савру, непримиренну, закуту у лев'ячу подобу Карну-Ашу і заглиблену у свої сні Карну-Морану. Тільки у цьому святили-

---

¹³ *Візантійський кентинарій* – приблизно 32,7 кілограма. Дорівнював 100 літрам (імперським ваговим одиницям).

¹⁴ *Царська земля* – південно-східна частина сучасного Керченського півострова.

ці аватари богині витримували присутність одна одної. Тільки тут вони забували про своє суперництво, що сягало темного лона часів. Витримували і забували заради наречених свого спільного сина.

Їх приводили сюди перед світанком, ретельно вимитих, намащених сандаловим маслом та загорнутих у сніжно-білі вісонові полотна. Кожна у лівій руці тримала гілку терену. Їхні правиці були зв'язані однією довгою червоною мотузкою. Попереду йшла стара жриця з титулом Садгани – «тієї, що веде до мети». Мотузка, що єднала наречених Богомола, тричі обвивала поперек Садгани. Через кожні три кроки стара промовляла:

*Вахана, вахініг, ар-вагні,
Проведи, огорни, опали-освяти*

Перед аватарами Триликої наречених розгортали, щоби богиня могла сама переконатись: жодного ганджу, жодної вади немає в тілах, призначених їй сину.

Наречені були не худими і не товстими, не високими і не низькими. Їхнє волосся не було ані грубим, ані м'яким, їхні груди не спокушали надмірними розмірами, проте й не потребували пошуків. Шкіра наречених не дратувала мармуровою білизнаю і не принижувала спостережника плебейською засмагою. В кожній з них не було ані гнилого, ані дірявого зуба. Їхню цноту дослідили і підтвердили пильні служни-

ці Триликої. Природні запахи їхньої плоти були приємними, а голоси – мелодійними. Всіх їх єднала незрима та неозначена сила, що виходила з юних тіл. Якби на ритуалі опинився чоловік, він би відчув цю силу як непереборну хіть, хоча сутність-вастуа її була незмірно глибшою за енергії статевого потягу.

Й цього ранку все було як завжди.

Жриць богині наповнювали священний дроз і священна радість. Дрожем їхні тіла відкликались на *вастуа* наречених, підтверджуючи, що вибір був зроблений правильно, що й цього року син Триликої буде тріумфувати в насолоді своїй і явить силу свою племенам і народам Великого Степу.

Цілу ніч жриці виконували біля святилища і всередині храму складні ритуали, готуючись до приходу наречених, проте жодний паросток втоми не виріс в їхніх тілах, не лише в молодих, але й у тих, чий вік наближався до столітнього. Час від часу вони прикладались до золотих і срібних чаш з напоєм, котрий в цих краях називали *сомою*. Хоча напій цей був животворним і незмірно збільшував сили жриць, він не був тією правдивою *сомою* давніх часів, що її вживали великі посвячені минулого від Кайшавани до Заратуштри.

Секрет тієї *старої соми* було втрачено.

І ще багато чого, про що не згадували.

Попри всі древні втрати, ритуал ретельно відтворював святощі, встановлені тисячоліття тому. Жриці, збуджені *но-*

вою сомою, наснажені *вастуа* юної і досконалої плоті, що наближалась до храму, співали належні закляття і водили належні процесії. Кожне слово у цих закляттях, кожен крок, жест і оберт у цих подорожах незмінно повторювались з року в рік уже майже шістнадцять століть, від того часу, коли служителі Триликої прийшли на береги теплих морів з півночі, знайшли тут прадавні святища і згаслі вівтарі своїх предків, відновили їх, освятили великими жертвами і запалили в них негасимі вогні Атраваджри.¹⁵

Коли три наречені Богомола вклякли перед трьома золотими ликами, молода жриця з титулом Кшайя¹⁶ загасила всі смолоскипи, покрила запоною священний вогонь, і святилище опанувала темрява. В ній виникли судомні звуки, немов невидима жінка стогнала від збудження і задоволення.

Цей хтивий стогін покрили дзвінкі слова закляття:

Ми починаємо ясне промовляння букв:

Акишура-шудши, акшара вамітрей.

Ми знаємо Ненароджену, яка народила.

В її сині немає потворності, немає вади, немає безсилля:

Ртай віграхата, ртай аманава.

Він швидший за найшвидшу здобич.

---

¹⁵ Вогні авестійського бога Атри.

¹⁶ *Кшайя* – у ведичній та авестійській традиціях означає одночасно «мирську насолоду» і «кармічно забруднене задоволення».

*Три наречених стоять біля ложа його весільного:
Першу звать Амба, другу – Амріта, третю – Арата.
Всі вони досконалі, і немає в них жодної анхалами-вади.*

*Вони ясно промовляють його ім'я:
Гадагхад.
І присягають йому у вірності.*

*Вони з побожністю відкривають лона свої, нехай увійде:
Бгада-вахаді!
І ми замовкаємо там, де всі промовляння зайві.*

Та з наречених, що вклякла перед ликом Морани, відчула, як до неї наближається хтось настільки гарячий, що його доторк висушив суміш поту і масла поміж її ногами.

«Я – Арата, твоя наречена!» – назвала вона свій ритуальний титул і відчула проникнення в себе. Це проникнення було сухим і блискавичним, немов кінцівка велетенської комахи перевірила її цноту. Вона очікувала чогось іншого, страхітливішого і величнішого. Її готове до жертвовного болю і жертвовної насолоди тіло розчаровано розслабилось.

Жар відступив, натомість вона відчула запах жінки.

«Кшайя!» – впізнала вона запах жриці, знов напружилась до тремтіння, вигнула спину так, що соски торкнулись підлоги. У ритуалах Триликої Кшайя уособлювала всеперемагаючу нестримну хіть. Вважалось, що для отримання насо-

люди у її тіло могли входити сутності та духи найвищих рангів. Про ритуальну увагу Кшайї мріяла кожна служителька богині. Але жриця лише торкнулась її обличчя і відступила у морок, туди, де хтось схлипував і стогнав.

Темрява наповнилась рухом. Згущення сили насунули зусібіч, звузили простір святилища. У стисненому мороці наче заворочалась чорна гаряча хмара, де зливались енергії, поверхні та секреції людської і нелюдської плоті. Здавалось, невидима оргія оточила Арату. Проте вона не відчула жодного доторку, жодного дихання.

«Напевне, пристрасть Богомола пролилася на інших наречених і жриць, – зміркувала Арата, – а я йому не сподобалась... О милосердна богине, що ж тепер буде зі мною?»

Її затерплими долонями, що спірались на кам'яні плити підлоги, пробігла кусюча хвилька, немов під ними вирости кришталіки солі. Спазм здавив горло.

Звуки, що линули з невидимої хмари, раптом зникли.

Повітря зрушилось, немов у святилище залетів нічний вітерець. Згущення сили відступили, темний простір розімкнувся. Десь високо, під самою вершиною храмового склепіння зашаруділи крила кажанів. Чиясь нестерпно важка присутність залишила храм, повернулася до свого правічного лігва.

За мить перед ідолом Марани спалахнуло світло. Смолоскип горів дивним зеленим полум'ям, світло якого стікало золотими віями богині, немов гаряче жертвне масло. Арата

відчула різкий запах настою з кошачого кореня.¹⁷

– Ти посвячена дружина Великого Богомола! Вшануй богиню, що довірила тобі свого сина! – промовили над нею.

«Хто дружина? Я?» – Тіло Арати випередило її розгублений розум і підвелось з колін.

Не знайома їй жриця у червоному вбранні простягнула Араті жертвну чашу-пуруг, наповнену темною рідиною. За формою пуруг нагадувала квітку шафрану й мала вісім пелюстків, помальованих у бірюзове. На кожному з них накреслили імена богів.

«Посвячена! Він обрав мене!» – щось тепле підкотилось до горла Арати, вона зусиллям волі змусила вологу завмерти в кутиках очей. Дрож пройшов її тілом, що раптом відчуло вологий холод підземелля. Золоте обличчя нічної аватари Триликої мружилось в обіцяючому зеленому світлі і чекало на шанування.

І не було марним це очікування.

---

¹⁷ Кошачий корінь – valeriana officinalis.

2

[року вісімсот шістдесят першого за ромейським численням, у чотириста вісімдесят сьоме літо від смерті готського короля Германаріка Старого, у сто сорок четверте літо від повної загибелі війська і флоту Халіфата під Константинополем, у сорок друге літо по виступу Людевіта Хорвата проти франків, наступного року після нападу Русі на Царгород]

2.1

Казали, що на початку часів Біле плем'я складалося з трьох родів. Рід Ведмедя згинув разом із половиною світу в готських війнах, вижило два. Так залишилось й тоді, коли, після походу арабів на Хазарію, Чорне плем'я покинуло рідні береги Танаїсу й рушило на захід Сонця. Від того часу владний стіл племені тримали воєводи з роду Тура. З роду Куни, натомість, обирали найстаршого жерця-могитича, званого Волхом.

Але сталося так, що у кривавій битві при Трояновому городищі загинув князь з ближньою своєю дружиною та трьома синами. З чоловіків-туричів залишились самі лише дітваки та негодящі. Удови дружинників злягалися з ними заради

продовження роду й зачали нових туричів, але владну першість було втрачено. Князем обрали найдужчого воеводу з куничів – Чоломира. Його народила чорноока спритниця від приблудного варяга. Свіжа кров далася взнаки, Чоломир був знаним на всю Хорсову землю богатирем та одноборцем. Та й у справах розуму не пас задніх. Він, порадившись з Волхом, повів роди на захід. Туди, де вже знайшли тверде пробування дальні родичі – хорвати Чорного племені.

Західні ліси виявилися багатими на дичину, але не надто привітними. Місцева людність, хоча й миршава, вміла робити засідки та влучно пускати стріли з дерев. Річки, що текли з Карпат, загрожували повенями та раптовою зміною русел. Здоровенні хижі ведмеді не боялися навіть залізної зброї. Йти до захищених засіками гірських перевалів Чоломир не ризикнув. Він наказав будувати городища на скелястих пагорбах, вивітрені пасма яких тягнулися з півночі на південь у двох денних переходах від східних Карпатських відрогів. Сіра земля біля тих пагорбів була не кращого вибору, але пишні ліси додавали до кущих врожаїв.

У рік, сонце котрого народилося після нападу Русі на Ромейське царство, в обох родах одночасно досягло шлюбного віку багато вродливих дівчат. Серед десятків справжніх красунь було й кілька таких, про яких казали, що ними не знехтував би ані халіф у Багдаді, ані верховний каган в Ітилі. Про ромейського імператора мова не йшла лише тому, що той, як відали, бажав не жінок, а кремезних чоловіків.

Такого навалнього прищестя вроди не пам'ятали навіть столітні відьми. Хлопці і зрілі мужі погано спали від сподівань, але могитичів турбувало інше. Давня мудрість, приступна навіть смердам, нагадувала: найвродливіші дівчата визрівають не для своїх, а для нахабних зайд та завойовників. А ще цього річного кола збігало сім заповіданих років від часу пророцтва, почутого могитичем Лобасом, що став тепер Волхом, у Пековому капищі.

Пророцтво це вважали небуденним хоча б тому, що після завіту з Пеком ніхто вже не зміг знайти ані того капища, ані лісової гори, на якому воно стояло. Сам Волх і влітку, і зимової доби, коли (подейкують знаючі люди) магія святих дерев згасає, марно шукав у чар-лісі гору з кам'яним богом і землянкою-божницею. Місце не давалося людям, Пек також не озивався у свіжих капищах й не посилав знаків. Кожного року йому приносили обумовлені жертви, й кожного року біда оминала плем'я. Плата за мирне життя не здавалась надмірною. Віддавали кого не шкода. Невибагливий божок приймав негарних – й навіть рудих та в рясному ластовинні – юних куниць й не бривдився тими молодими туричами, котрим явно бракувало клепки. Приймав і зберігав мир.

Волха, колишнього Лобаса, стали позаочі називати Пекичем.

У сутінках щедрого на сонце та дощі літа, коли під городищами тривали обжинки, князь Чоломир запросив Вол-

ха Пекича до стольної світлиці. Той, кого за молодих років звали Лобасом, прийшов до княжого порогу у хламиді з нашитими срібними сваргами, спираючись на посох з золотим яструбом на верхівці. Княжі наложниці зустріли жерця з покорою, вимили йому ноги й під руки провели до того віддаленого покою, де Чоломир зазвичай радився зі старійшинами та ближніми речниками.

Князь відпустив охоронців та челядь. Він залишив для бесіди з Волхом тільки двох: свого старшого сина Томирада та найстаршого речника Горана. Четверо владників розсілися на широких зручних лавах, вкритих ведмежим хутром. Підлогу покою присипали травами. Від міцного трав'яного духу лоскотало у носі. Для кожного челядники заздалегідь приготували по срібній братині, а золоту візантійську чашу помістили на різьблений поставець перед княжим столом. Між лавами очікував бочонок з хмільним медом, настояним на м'яті, хріні та личинках смарагдових жуків. Наливати, як наймолодший у зібранні, взявся Томирад. Він зачерпнув своєю братиною з бочонка й щедро відміряв темного напою князю та мудрецам.

Старші Білого племені відпили меду, обмінялися схвальними поглядами, і князь мовив:

– Боги досі нас милували, але бачу я межу їхній милості і знамення не прояснені.

– Правду кажеш, княже, – неквапно кивнув Пекич. Його щойно вимиті п'яти всотували тепло ведмежого хутра. Він

насолоджувався цим відчуттям та терпким полум'ям у горлі.

Горан також кивнув, змітаючи бородою медвяні краплі з нашийної гривні – золотої ознаки речника. Йому минуло вісімдесят, він був з роду Тура й, на відміну від більшості старих воїв, знав гірку ціну тих щасливих обставин, що забезпечують майстрам битв довге життя. Горан міг би сказати більше й точніше за князя. А також згадати доречні й повчальні приклади з минулих часів. Але в цьому зібранні він був єдиним туричем. Можливо, лише завдяки цьому його й покликали сюди. Тому речник лише кивнув, намагаючись, щоби у його киванні було не менше гідності та статечної загадковості, аніж у киванні старшого жерця.

– Могитич Пустень, – вів далі Чоломир, – казав мені на вершині літа, що у древлянського князя була донька небуденна на вроду і могитичі древлянські отримали слово від свого Даждбога, що врода та не випадкова і не блага. Що в нутрі князівни оселилася тінь Богомола.

– Так, – підтвердив Волх. – Чув про таке. Пожертвували тією дівою мужі древлянські.

– Воля богів сувора. – Князь уважно дивився на жерця, намагаючись зрозуміти, що означає глибока тризуба зморшка, що раптово з'явилася над тим місцем, де у Пекича зрослись брови.

Жрець кинув погляд на бік братини, де златоковаль зобразив птаха з людською головою. «Сірін», – назвав він подумки ім'я птаха. Пророчим Сірінам вклонялися роди, які жи-

ли на півночі, на берегах великого зимного озера. За молодих літ він мав звідти наложницю. Добру, лагідну, синьооку. Співала йому пісні своїх родичів – тужливі, наче придавлені низьким північним небом. Померла озерна жінка при перших пологах.

«Цікаво, – подумав Волх, – двічі народжені озерних племен такі ж лякливі, як і древлянські?»

– Волю богів треба шанувати, – мовив він вголос. – Проте, мудрий княже, ані Пек Заступник, ані Хорс Вседержитель своєї волі нам поки що не явили.

– А якщо в наших дівах також замешкав дух Богомола? Навіть потворні з родовичів народили красунь. Такого ніколи не бувало, й від старих Сил ми подібного знамення не бачили. – Князь не відривав очей від жерцевого обличчя. Томирад тим часом знову наповнив братини і батькову чашу медом.

Волх не встиг відповісти, як почувся різкий, наче вороняче каркання, Горанів голос:

– Згадайте рік Скаженого Вепра.

Князь запитально подивився на радника. У рік Скаженого Вепра, шістнадцять років тому, він – молодий безтурботний багатир з роду Куни – жив з воями на східному прикордонні старих племінних земель. Що відбувалося тоді у городищах, пам'ятав скупю.

– Нагадай нам, премудрий Горане, про те, що даремно забули ми, – дозволив Чоломир.

– У рік Скаженого Вепра, коли зачаті були усі ті теперішні діви, що знаменням вроди відмічені, сталася перша сутичка з лютими відьмами, що йдуть шляхом Богомола, – розмірено почав Горан, дивлячись повз владників, немов читаючи тільки одному йому видимі письмена на стіні покою. – Тоді нерозумний Лович викрав одну зі служниць демона й беззаконно втішився з нею. Й був тоді молодий прозорливець з туричів, на ім'я Бранко, який провидів майбутнє і сказав, що відьми за вчинок Ловича прокляли наші роди страшним і незламним потрійним прокляттям. Могитичі сміялися з нього як з навіженого, а він був правий... З того часу й почалися усі наші біди. Все, що ми починали, поверталось проти нас злом і поразками. За два річні кола після Скаженого Вепра почалась морова пошесть, а потім відьми наслали на нас орду. Всі відмічені вродою діви несуть в собі тінь того прокляття. Врода є знаним знаменням гордості неправедної, Сили нічної, Сили похитливої, блудодійної. Знаємо також, звідкіля лине та Сила і хто саме несе її на відмічених знаками раменах. Уже неспокійно серед родичів. Уже двічі лилася кров тих мужів, які билися поміж собою за прихильність вродливих дів. А на півдні розвідники бачили свіжі згарища та сліди комонних. Се є знамення. Не бачить їх лише той, хто не хоче бачити. Якщо, княже, до снігу не віддамо проклятих дів Хорсові, служительки демона знову з'являться під стінами городищ. Куди тоді тікатимемо?

– Що скажеш, Волоше? – звернувся князь до жерця, коли

Горан підніс руку до уст на знак того, що він усе сказав.

– Я, мудрий княже, пам'ятаю і кунича Ловича, і турича Бранка, нехай буде їх здобич у небесних полях тучною і смачною, – тихо мовив Пекич і відпив з братини. – І ту відьму, що її Лович привіз як наложницю до городища, я також пам'ятаю. Чорнява була, міцна, але лицем не вдалась. Хіба що взяла Ловича чарами. Бачив на її плечі знак Богомола і чув, як закликає вона демона на голови наші. Волхвом тоді був стрийко мій Біжич, й ще не залишили Серединний світ мої брати-могитичі, нехай Небодержець милує їх у своїх чертогах. Усі двічі народжені зібралися тоді у жрецькому колі, молилися, жертвували й врешті-решт відбилися від її проклять. Лович приніс небесному Заступникові велику жертву й тим зупинив чорну роботу відьми. Все почалося пізніше, коли від пошесті вигибли могутні з двічі народжених і Сила наша ослабла...

– Тоді все й почалося! – каркнув Горан. – У рік Вепра! Знаєш, баляснику, але мовчиш!

– Я сказав, княже. – Пекич підвівся з лави. Вчинок старого радника давав жерцеві можливість достойно залишити неприємну нараду. Він здогадувався, що князь уже прийняв рішення, а від нього вимагається лише формальна згода. Те, що князь Чоломир ніколи не змінює свого покону, знали всі племена від Карпат до Дніпрових порогів.

– Ми ще не закінчили, – зупинив жерця володар Білого племені.

- Скажи, княже, як вирішив, – Пекич поставив патерицю між собою і князем. – Оголоси свою волю.
- Хочу знати, ким жертвувати і як.
- Затаєне зло у людях знаходять випробуваннями. Проведи всіх вродливих дів через ордалії.
- Випробування водою?
- Ні. Знаємо, що Богомол ворогує з Вогнем-богом. Нехай дів випробують розпеченим залізом. Якщо знайдуть у когось тінь демона, я на Ключ-острові поставлю жертвник Хорсові. Випалю злу порость і припечу коріння зла.

- Не маємо звичаю випробовувати залізом дів, – зауважив Горан.

– Маємо, – не погодився Пекич. – Коли в туричів отруїли були воеводу Спітігніва, то всіх його жінок і наложниць випробовували залізом. Убивцю знайшли швидко, бо через вогонь усе видко. Було то в рік Нагідного Грому. Чи вже забув? Муж із такою видатною пам'яттю, як старійшина Горан, мав би про таке згадати. Тим більше що той звичай поклав не хто-небудь, а рідні старійшини.

А ще двічі народжений подумав, що сам звичай приносити богам людські жертви був багато століть приспаним-позабути. Але прийшла біда – і згадали. Пробудили давній страшний закон, відбудували високі кам'яні требовища, і запахло у Хорсових землях людською смажениною.

– Нехай буде так, – кивнув князь, даючи ображеному Горанові знак мовчати. – Всіх вродливиць проведемо через залізо. Від завтра й почнемо.

– Краще дочекатися сонцевороту, – порадив Пекич. – У дні рівноваги боги уважніші.

– Я сказав: від завтра.

– Воля твоя, княже, – ледь примружив очі жрець. У тризубої зморшки на його чолі вирости нові відгалуження. Тепер вона нагадувала перевернуту догори блискавку.

– Твоя донька Людмила мусить пройти випробування разом з іншими.

– Воля твоя, княже.

– І твої онуки також, – обернувся Чоломир до Горана.

– Так буде, княже! – підтвердив речник. На його обличчі

проступили плями кольору стиглої редьки.

Пекич віддав князеві скупий уклін і вийшов з покою. Важкі кроки двічі народженого наповнили терем скрипінням. Хоча підлоги і сідці у теремах скрипіли завжди, цього разу Томирад почув у цих звуках наближення злих справ.

Чоломир подивився на недопиту жерцем братину, вказав на неї синові:

– Вилий за поріг.

Коли темрява накрила землі Білого племені, княжич Томирад опоясався оберегом-причепендою, непомітно вискознув з дитинця й попрямував до того краю городища, де між двома велетенськими брилами кунічі зробили сміттєву хвіртку. Через неї непотріб скидали крутосхилом до болотистої стариці. Хвіртку охороняла невеличка вежа, котра – наче жмут волосся на голеній голові – примостилася на брилі. В цю ніч на вежі вартував ближній Томирада – молодий дружинник Цапик. Цього свого джуру княжич уже не раз спробував у ділі й довіряв йому як собі. Ще пополудні Цапик передав Доброславі, Горановій онуці, що старший син Чоломира має до неї невідкладне та секретне слово. Місцем зустрічі призначили вежу на брилі.

Побачивши княжича біля хвіртки, Цапик пересвідчився, що ніхто не вештається поряд, й спритно збіг униз.

– Вона там, князенко, – шепнув він Томирадові. – Перелякана. Що сталося?

– Потім, – Чоломирів син заскочив на східці. – Все скажу потім. Спірка ще не повернулась?

– Вже з батьком. А що?

– Потім, – Томирад уже відчиняв двері, що вели до нижньої кліті вежки.

Перші хвилини зустрічі, як годиться між закоханими, минули в обіймах і поцілунках. Насилу відірвавши обличчя від жадібних і вправних Доброславових губ, Томирад навіть не мовив, а видихнув:

– Славко, тобі тікати треба.

– Що сталося? – В очах дівчини глибока синь ранньої ночі мішалась з хіттю і недобрими передчуттями.

– Завтра всіх вродливих дівчат потягнуть до ордалій.

– Навіщо? Хтось вчинив лихе?

– Ні, то інше.

– Яке інше?

– Боже знамення.

– ?...

– Старійшини і могитичі кажуть, що ви такі вродливі волею Богомола. Що від того буде біда. Усім біда. Батько наказав лаштувати ордалії. Вас проведуть через залізо. Кого обпече – пошлють до богів.

– Розпечене залізо?

Томирад відчув, як сіпнулося гаряче тіло дівчини.

Онуку Горана струсили дрижаки. Княжич притиснув її до себе, відчув на губах шовковисте волосся.

«Добре, що не плаче», – гайнула в його голові зайва думка. Доброслава плакала рідко, натомість ходила з воями на полювання й у розвідки. Дівчина з роду Тура мала на тілі бойові шрами, залишені не лише кігтями хижаків. Відколи плем'я зустріло жінок-воїтельок зі знаками Богомола, старійшини не забороняли сильним і спритним дівчатам навчатися військової справи. Така політика була тим більш доречною, що програні битви зменшили число боєздатних мужів.

Доброслава раптом випручалась з обіймів княжича.

– Кого ще пектимуть залізом? – спитала вона.

– Усіх вродливих дівчат... Кажуть.

– Значить, і Спірку, і Риску теж?

– Певно, що так. – Княжич й сам подумав про цих Славкових одноліток. Вони були неродовиті, з тяглових сімей, але за теперішніх обставин про це можна забути. Спірка і Риска навчалися військового мистецтва разом з Доброславою. Їм також не бракувало ані спритності, ані мисливського досвіду. Одній людині в лісах ніяк не вижити, а утрьох – можна спробувати.

– Ми разом підемо, – наче підхопила Томирадову думку дівчина. – Треба їх розбудити.

– А маєте куди йти?

– Куди? – Онука Горана на хвилину задумалася. – Таж бісова намова швидко не розвіється. Твій батько у божих справах впертий... Треба буде принаймні зиму десь перебути. На

схід дороги немає...

– На північ також. Тамтешні князі батькові ближні. Вас упіймають і йому видадуть.

– Якщо впіймають.

– Там болота, і всі проходи під наглядом. Або вигибнете у трясовинні, або ж вас уполонять.

У вежі на довгі хвилини запала мовчанка. Було чути лише шарудіння мишей під кліттю.

– У Кракових землях і у франків почались війни, – розірвала мовчанку дівчина. – Там не лише дороги – усі стежки засідками перекриті. Значить дорога одна – в гори.

– Там бісопоклонники і людожери.

– Краще вони, аніж живцем горіти на жертovníку. Кажуть, що в горах є печери і закинуті засіки. Знайдемо там міцну криївку, відіб'ємося й від бісопоклонників. А звір у горах і зимою не переводиться. Не пропадемо.

– Ведмеді...

– До Пека ведмедів!

Онука Горана двома руками розсунула борти князенкового жупану:

– Поцілуй мене!

– Славко!

– Ще! Ще!

– Я тебе знайду, – шепотів Томирад, блукаючи губами у широкому вирізі її сорочки. – Де б ти не була, знайду. Клянуся Пековими очима!

– Коханий... – Доброслава вкрила нахилену голову княжича швидкими цілунками. – Ти рятуєш мене...

«Хоч би вежу не розвалили», – посміхнувся Цапик, зачувши зверху характерні звуки. Разом із нічною прохолодою під шкіряний підкольчужник дружинника заповз скуботливий неспокій. Він уже здогадався, що між приїздом до городища Пекича і дивною поведінкою княжича існує зв'язок. Волха тут не любили і боялися. Не розуміли деяких його слів і вчинків, заздрили плодючості його жінок і наложниць. Називали служителем болотяних духів, нечистим та пожирачем сивих поганок. Казали, що через зарозумілість та жадібність він втратив Пекову довіру, а разом з нею і пророчу силу. Що за золото чаклує на хорі і смерть. Проте, набачивши на дорозі старшого з племінних могитичів, вклонялися і цілували яструба на його патериці.

Прихід Пекича до князя ніколи не віщував доброго. Але зазвичай зміни стосувалися лише княжого терему, рідко – сімей речників і старійшин. До цих «верхніх справ» Цапик звик відносити і таємні побачення княжича з онукою знатного боярина з роду Тура. І цей молодий блуд, і решта «верхніх справ» Цапика, за великим чином, не обходили. У начальних, знав він, своє життя і свої клопоти, відмінні від клопотів смердів та простих дружинників. Але у сьогоднішній дивній тривозі княжич раптом згадав про Спірку.

«Навіщо Томирадові сестра?» – дивувався молодий дру-

жинник. Сестру свою він любив. Усі його приятелі, як у дитинці, так і в нижньому городищі, цілком сходилися на думці, що зі всіх вродливих дівчат Спірослава – а для друзів і своїх просто Спірка – найвродливіша. Такої густої гриви волосся і таких міцних стегон не мали ані горді Горанові онучки, ані світловолоса і довгонога донька воєводи Стоймисла, на яку – як пліткували тепер у стольному городищі – наклав оком сам Чоломир. А ще Спірка найкраще за всіх дівчат стріляла з малого лука, найшвидше бігала і давала собі раду, виходячи сам на сам зі здоровою хижою риссю. Такою сестрою пишався б кожний. За Спірку Цапик готовий був перегризти горло будь-кому. Навіть...

«Потім», – згадав Цапик слово княжича.

«Добре, – вирішив він, – почекаємо. Колись відірветься від тієї скаженої туриці, і тоді визнаємо, яку таку біду до нас Волх приніс й для чого князенкові знадобилася наша Спірослава».

2.2

Коли Тітіра була малою, її вкусила сарпа-змія. Буває, люди від зміїних укусів умирають, буває – перемучаться і видужують без жодного злого сліду. Проте не так сталося з дівчинкою. Чи то змія несла в собі сильного духа-ізгоя, що тікає від карного переродження, чи, може, трапився той зміїний напад під могутніми зірками Мокошева Черпала, але від сар-

п'ячого укусу Тітіра втратила денний глузд, що сполучає бачення з міркуванням. Пекич не дав вигнати причинну до лісу, сказавши родичам, що замість втрати дівчинка набула благословенного, але примхливого нічного глузду. Він також пояснив, що нічний глузд не потребує міркувань, бо кермують ним всевідаючі, заручені з невблаганним часом, зміїні боги.

Від тих днів навколо Нерухомої зірки обернулося багато річних юлів-коловоротів. Пекичеві передбачення справились. Родичі помічали, що присутність причинної відганяє вродні тіні, сварні настрої та страхи. Там, де Тітіра гралася ляльками-мотанками, мурмотіла примовки та співала свої пісеньки, вільніше дихалось, легше вибачалось і працювалось дружніше. Іноді з її слів люди виймали несподівану мудрість. Не ту мудрість, що її потрохи збирають з досвіду, як вершки з молока, а раптову, цілісну й досконало завершену, немов щойно знесене яйце. Навіть могитичі, надіючись вивідати знання зміїних богів, час від часу приносили причинній медові коржі та шматки смаженини. Навесні, коли дівчата в ім'я богині топтали ряст, Тітіра входила до їхнього кола і крутилася так сказано, наче в неї вселявся степовий вихор. А ще відтоді, як причинна заспівала уперше, змії оминали городище й жодна дитина не померла від їхніх укусів.

В день ордалій, щойно на сході піднявся ранковий світловий конус, Тітіра прийшла на посипаний триною тік. Умо-

стилася навсидячки на виступі теремної підкліті, підпхала під себе охвістя дертої сорочки й почала наспівувати:

– *Сиди, сиди, Ящере-пращуре!* Ладо-сторадо, на столі срібному, на столі золотому! Гризи, гризи, Ящере, горіхове зерня, вітряне сім'я!

Що вище сонце піднімалося над обрієм, то більших змін зазнавав тік. Спочатку на ньому поставили чотири різьблені стовпи-свідки, обернені дубовими обличчями до центру току. Дружини могитичів обмазали свідків лоєм. Поки вони втирали ведмежий жир у деревину, їхні чоловіки з належними молитвами та піснями розклали у самому центрі велику ватру, видовжену з півдня на північ. Для судової ватри годилася не кожна деревина. Щоби Сили не зазнали образи й не роззлюстились, колоди взяли з тих запасів божниці, де вже кілька юлів висихала мертва плоть священних дубів із пралісу. Вона була твердою, білою, наче кістка, і пахла травневою ніччю.

Поки колоди перепалювалися на вугілля, Тітіра мовчки дивилася на вогонь. Вона склала руки над головою «дашком» і стиснула губи у тонку щілину.

«Зміївна *мудру* чинить!» – шепотіло жіноцтво.

Тік поступово залюднювався.

Коли замість ватри на току виник чорно-червоний прямокутник розжареної грані, на південному боці почали ставити стіл для князя. Туди ж вийшли старійшини і дружина. Могитичі заспівали хором:

Йти, зверни, зверни до гори!

Йти, зійди, зійди, запали!

Рту медову вийми, урви!

Жрецький спів наче розбудив Тітіру. Причинна зашепотіла:

– Не сиди, не сиди, Ящере-пращуре, в горіховому гнізді! Ягни зартай, запрагни, йми – не вмри!

На грань могитичі поклали кричну штабу у три мечні леза завширшки та завдовжки зо два чоловічі кроки. Князь у ромейському срібленому панцирі зійшов на стіл, сів і дав знак розпочати божий суд. Святкова сустуга на його грудях сяла щирим золотом і Хорсовими знаками. Головний з них – Боже Око – златоковаль прикрасив халцедонами та індійськими рубінами.

З північної сторони току з'явилась процесія. Пекич вів призначених для випробовування. Першою до грані підійшла його донька Людмила, за нею ще півтори дюжини найкрасивіших дів з обох родів Білого племені. Волосся у всіх було розплетене, вузькі вінки з савур-трави стягували його наче обручі. Ранкове сонце – а з ним і блідість урочистих облич та вологі від переляку очі – виявили зазвичай згладжені буденними виразами, а тепер графічно гострі та межові риси знаменної вроди.

Незвично короткі, вище колін, сорочки дівчат викликали пожвавлення серед дружинників. Князь суворо глянув на

них, потім – коли побожний настрій серед воїв відновився – звернувся до старійшини Дороша:

– Кого немає?

– Горанової наймолодшої та Стоймислової Жаринки, а з простих – Спірки з Лугового кінця та рудої Риски. Ці дві ходять під Горановою Доброславою.

– Добре шукали?

– У городищі геть все обшукали. Вже й облавників до лісу відправили. З псами. Далеко не втечуть, княже.

– А Горан зі Стоймислом?

– Сидять у теремах. Привести?

– Нехай собі сидять, – насупився Чоломир і вказав перначем на жерців: – Чого вони тягнуть?

– Залізо ще холодне, – замість Дороша відповів воєвода Шандр. – Має зачервоніти.

Воєвода хотів ще додати, що Пекич мудрує з тією штабою. Що предки ставили випробовуваних не на чудернацькі крицеві смуги, а на розжарені лемеші. Але вирішив промовчати. Лише крекнув і плюнув у жменю.

Князь швидко глянув на Шандра, потім перевів погляд на Томирада. На князенковій шиї несамовільно напнулися жили.

«Почув про облавників, – зрозумів Чоломир. – А ще, може, про дещо здогадується...»

Коли штаба розжарилась до червоного, Волх дав знак

своїм помічникам. Ті підхопили Людмилу й піднесли догори так, щоби усім було видно: її босі ноги не змащені чаклунськими мазями й не вкриті воском. У давні часи практикували ще й детальні оглядини, аби запобігти заміні підсудної особи магічним двійником. Але цього разу, з огляду на обставини, вирішили обійти сугубі завіти давнини і сорочок з дівчат не знімати. Їх лише підкоротили, щоби раптом не загорілися, коли дівчата крокуватимуть випробувальним залізом.

Старший жрець уже підніс свій жезл, а донька його закусила губу у передчутті болю, коли Тітіра зістрибнула зі свого місця, підбігла до розпеченої штаби й випустила на неї ящірку.

Очевидці потім до криків і бійки сперечалися, звідки саме взялася та ящірка. Деякі з них божились, що ящірка вилізла з рукава Тітіриної сорочки, інші присягались, що причинна народила рептилію звідти, звідки в нормальних жінок виходять діти. Були ще й такі, яким тієї миті привиділися зміїні боги, що принесли ящірку у пащах просто з неба, але над такими сміялися. Як би там не було, але всі сходилися на тому, що чудесну ящірку Сили забарвили у жовто-зелене, що вона живою та неушкодженою пробігла штабою і що усім присутнім від того стало легше й веселіше.

Пекич щось шепнув доньці на вушко і підштовхнув її до грані. Людмила шарпнулася, але наступної миті рішуче ступила на розпечене залізо й трьома швидкими кроками пройшла штабою.

– Сюди підійди, – покликав її Чоломир. – Ближче. Покажи п'яти.

Дівчина підійшла до княжого столу, обернулася до нього спиною і показала володареві спочатку ліву ступню, потім праву. Дорош з Шандром перезирнулись. Воевода ледь знизав плечима, а старійшина примружив очі на знак розуміння. Хоча насправді їм обом до розуміння було неблизько. Диво сталося. Нижня поверхня Людмилиної стопи замастилась кіптявою та пилом, проте жодних опіків старійшини не помітили.

– Чиста! – повідомив Чоломир дружині і племені свій вирок, потім звернувся до дівчини: – Йди тепер до Хорсової божниці, принеси небодержцеві птаха.

– Чиста, чиста... – витягуючи шиї в бік Людмили, загомоніли смерди. Кожний бажав подивитись, як виглядають її п'яти. Дівчина мовчки й низько вклонилася князеві, неквапом рушила з току. За нею, наче гусенята за гускою, потягнулися її брати-могитичі. Чоломир на мить замилувався на її рідкісну вроду: ясно-блакитні очі, темне хвилясте волосся й видовжені, м'яко окреслені лінії обличчя.

Наступна дівчина, також зі жрецького роду, майже без остраху ступила на випробувальне залізо. Щойно нога торкнулася криці, на кругленьке обличчя красуні вилізло здивування. Воно було щирим і радісним, наче віддзеркалення ранкового сонця. Хтось пирхнув. Дівчина борзо пробігла штабою й перш, ніж підійти до князя, сама оглянула собі

ступні. Чоломир гнівно зісупив брови.

«Неподобство», – тихо промурмотів Дорош.

– Чиста! – оголосив володар Білого племені й відіслав дурепу від себе скупим помахом правиці. Жодної поради ця могитичка від князя не отримала.

Ще дві красуні без жодних опіків пройшли через ордалії. Вони, як і попередні, були куницями. Лише п'ятою за рахунком на залізо ступила дівчина з роду Тура. Не встигла вона оперти праву ногу на штабу, як зайшлась диким криком, застрибала на лівій.

Її зловили дружинники, понесли до столу. Туриця билася в їхніх руках, кричала від болю і страху. Родичі дівчини кинулись до володаря, але їх жорстко зупинили озброєні вої. Один із братів обпеченої потягнувся був за сокирою, притороченою до пояса. Зблиснув меч-акінак, і відрубані пальці смерда застрибали пилюкою.

– Нечиста! – присудив Чоломир, оглянувши опік. – В поруб її!

Поки дружинники виконували наказ, током побіг заливистий дівочий крик. Ще одна красуня з роду Тура – старша Горанова онука – впала на торну землю, задираючи до безжального неба обпечену ногу.

Там, де стояли туричі, піднявся гнівний гомін.

– Чаклун! – кричали вони. – Клятий Пекич зачаклував ноги своїм! Се не по праву!

– Я єсмь князь і каган! Моє право, а суд божий! – гарк-

нув на все городище Чоломир, підводячись зі столу. – Зло викорінюємо по правді!

– По кривді! – не вгавали крикуни з Турячого роду. – Як погинули наші на валах Троянових, куниці всю нашу правду під себе забрали!

– За нечисте заступаєтесь? Богів зневажили? – підтримав володаря Дорош.

– Мовчи, підніжко! – крикнули до нього, а слідом за образою у старійшину полетіла чимала каменюка. Дорош ледь ухилився.

– Коромола!¹⁸ – визначив князь і дав знак воям.

Дружина підняла щити, подвійною шерогою рушила на крикунів. За кілька хвилин на тоці відновився порядок. Кількох скалічених бунтівників їхні більш щасливі родичі підхопили й винесли геть. Число глядачів зменшилось на третину.

Чоломир дав знак продовжувати. Тепер справа пішла шарко. З тих тринадцяти дівчат, котрих випробовували після вигнання туричів, шість було оголошено чистими, а сім запроторили до порубу. Лише одна туриця пройшла ордалії без опіків. Решта чистих були з роду Куни.

Коли божий суд добіг до кінця, сонце вступило у свою полуденну силу. Цього дня воно палило нещадно, немов випікало темряву, затаєну в людському і звірячому. Хорс Небо-

---

¹⁸ *Коромола* (давньослов'янське) – крамола, заколот, змова.

держець через прозору, наповнену світлом, спеку являв людям свою сувору, але справедливу міць. Уважні з глядачів помітили, що Тітіра кудись поділась. Причинна непомітно залишила тік й почваланала до дольної частини городища, яку називали Луговим кінцем. Тут селилися туричі, а в останні роки й зайди зі східних племен. Над Луговим підносився тихий плач. Дев'ять найвродливіших дівчат, призначених народити богатирів для Тура, прирекли на смерть. Для туричів це була болюча й принизлива втрата. А ще серед них запанував страх. Адже уперше за довгі століття рід Куни задіяв супроти співплемінників пряме насилля.

Тітіра знайшла землянку, де жила найстарша з жінок роду, столітня Ковиха. Причинна промурмотіла закляття й заповзла до смердючої нори, що правила за передпокій.

Ковиха виглянула з дальньої ями. Беззубий рот старої дрібно рухався, в руці вона тримала ступку, у котрій перетирала собі їжу. Кам'яна ступка – важка, кутаста – у вправній руці могла наробити лиха.

– У дурний день дурні гості, – прошамкотіла Ковиха. – *Шаміль-шаміль, неси з хати сіль!*

– Гай-гай! Повітря нечисте, папороть кисне... Здохла матка, здохли бджілки, – проспівала Тітіра.

– Геть, чорнорота! – Обсаджені гноячками очі Ковихи несподівано спалахнули злісним вогнем. – Сама здохни, здохни!

– Здохла матка, здохли бджілки, – вела своє причинна. –

Здохли лісові кобилки.

– Згинь! – сичала крізь зів'ялі губи стара, повертаючи ступку так, щоби вдарити найгострішим з її кутів.

– Скажи їм: не плачте, свіжі матки вилетіли з дупла.

Ковиха припинила сичати, зупинилась і прислухалась.

– Скажи, скажи їм: стара матка висохла, а ви не плачте, не плачте. Смертичка схоче, а на свіже не перескоче. Не плачте. – Тітіра залишила землянку так само раптово, як і з'явилась у ній.

2.3

– Джуй! Джуй! – облавники заохочували псів тими ж вигуками, що і їхні далекі предки у пралісах за шість тисяч років до того спекотного дня. Чомусь зі всіх знайдених людьми слів найдовше зберігаються ті, що спонукають до дії.

Облавники поспішали. Вони передбачали наздогнати втікачок у смузі вологих долинних дібров, що відокремлювала населені Білим племенем пагорби від передгірних Карпатських кряжів. Підніжжя тих кряжів укривали темні букові ліси зі щільним лісостаном та безкраїми колючими чагарниками. Окрім того, що гірські хащі вважалися непролазними, переслідувачі збіглих дів ще й побоювались ворожих засідок. Вої верховинних племен славилися своїми хитрими пастками та засадними вміннями. Тому на початку вирішили: конче треба зловити дів до того, як ті добіжать до скель.

У перші ранкові години ловичам біглося зручно. Легко озброєні молоді кунічі не відставали від мисливських псів вовчої породи – сірих, мовчазних, невтомних. Пси відразу схопили слід, що вів на південний захід. Облавників трохи збентежило те, що за всіма слідовими знаками дів бігло три, а не чотири. Але за цю обставину вирішили тимчасово забути. Тим більше що серед трьох мчала до скель найважливіша – як сказав їм уночі Дорош – втікачка. Молодша онука Горана. Знатна туриця зі старого боярського роду. А ще з нею бігла її сука Навка. Рудий смух собаки залишився на тернових колючках.

На початку ловів переслідуваних від переслідувачів відділяло більш як півночі борзого бігу. Але вже під полудень досвідчені мисливці помітили, що відстань скорочується. Підмаренники й тонконіг-трава, придавлені підошвами втікачок, не встигали розправитись, у стривожених заростях глodu доживав запах людського поту.

Кунічі звузили облавну лінію, розділилися на два загони. Один розпочав обходити збіглих дів зліва, інший – справа. І лише пси трималися центральної позиції. Мисливські звичаї загінників з берегів Танаїсу Біле плем'я не полишало і в західних лісах. Лише комонний вишкіл занепав. Гарцювати в хащах не випадало. У лісових байраках і на вітровалах коні ламали ноги.

Ловичів очолював найстарший із Дорошевих синів – Нірад. Він добре знав тутешні діброви. Попереду текла річ-

ка. На її березі схопити втікачок здавалось справою нескладною. Дорош, на випадок відчайдушного спротиву дів, дозволив убити Спірку і Риску. Для доньок старійшин, яких вбивати суворо заборонили, облавники мали стріли-зрізні й сітки. За Нірадовим розрахунком, на річковому березі його воїни мали опинитися або одночасно з утікачками, або ж випередити їх на кілька хвилин.

Облавники вибігли з діброви, не виславши наперед розвідників. Але й ті, хто стояв на березі, не очікували їхньої появи. Воїни у панцирах й довгих плащах з каптурами мали аварські луки, металльні ножі-рибки й довгі мечі з чорними лезами. Для того щоби зняти зі спин й зарядити луки, в них не було часу. Тому воїни у плащах задіяли металльні ножі. Куничам, одягненим лише у шкіряні безрукавки, вони залишили обмаль шансів.

Нірад упав першим, з його побратимів двоє встигли пустити стріли, які лише ковзнули панцирами воїнів у плащах. Одному з облавників й більшості псів пощастило втекти. Поранених добивали мечами. Ті кричали. Крики одноплемінників і врятували втікачок. Дівчата припинили бігти, приготували зброю. Вислана на розвідку Спірка побачила, як мертвих куничів – після ретельного обшуку, одного за одним – скинули у річку. Розвідниця була навчена розрізняти ворогів за найдрібнішими деталями вбрання. Але нічого ні в одязі, ні в озброєнні плащоносців не промовляло до Спірки вивченими ознаками. Їхні чорнобороді й горбоносі обличчя

віддалено нагадали дівчині лиця кочовиків, яких її родовичі називали Чорними клобуками. Проте вона мусила визнати, що за кроєм одягу, озброєнням та панцирними нашивками вбивці її родовичів не були схожими ані на клобуків, ані на інших військових з племен – уламків колись грізної держави Ашинів.¹⁹ Одне, що достеменно зрозуміла дівчина: з цими вправними, сильними й добре озброєними людьми краще не зв'язуватись.

Із цим корисним розумінням вона повернулась до своїх товаришок. До темряви Доброслава, Спірка і Риска пересиділи на верхівках дубів, намагаючись нічим не видати свого існування. Руда собака знайшла сховок неподалік. Коли у глибоких присмерках Риска обстежила побережжя, плащоносців там уже не було. Вони не залишили жодного сліду. Ані клаптику одягу, ані зношеної підошви, ані якоїсь загубленої дрібнички, за якими можна було б визначити їхнє походження. Лише заплямлена кров'ю ринь нагадувала про Нірадову помилку та військову майстерність чорнобородих бійців.

Одне лише втішало: на шляху між втікачками й рятівними чагарниками тепер не залишилося жодної перешкоди.

---

¹⁹ *Чорні клобуки* – тюркське плем'я, що мешкало у степах на схід від Дністра. *Держава Ашинів* – імперія кочовиків, яка виникла у 552 році, розпросторилась на весь Великий Степ й остаточно розпалась у VIII столітті.

2.4

Якби не княжий наказ, Жаринка ніколи б не пішла до північних боліт. Дурна слава мочарного краю давно вже населила не одні лише мисливські історії Білого племені. Навіть найменші дітлахи знали, що на безкраїх гнилих болотах стоять чорні вежі на курячих ногах, а в тих вежах живуть гачконосі Ягині, котрі лише й мріють що про солодке людське м'ясо. Неслухняних дітей лякали тими болотами, а про все незрозуміле і страшне казали, що воно з півночі причвалало.

Торгові гості їздили північним трактом лише взимку, коли драговина вкривалася льодовою кірочкою, а мочарна нечисть засипала або відступала у глиб боліт, на порослі вербами і вічно вкриті туманом острови, де мисливці натрапляли й на зловісні вежі, й на вкриті потрощеними кістками лігва.

Але Чоломир наказав Жаринці йти саме на північ. Вона ані на мить не піддала сумніву доброго княжого наміру. Волостелин племені, розуміла Стоймислова донька, хотів урятувати від ордалій і Хорсового вівтаря свою кохану. Свою найніжнішу й скажену в любові синьооку косулю. Найвродливішу та найстрункішу дівчину племені.

Про те, що вона володіє чарами небуденної вроди, Жаринка знала від того часу, коли її мати повідомила батькові, що донька досягла дітородного віку. Мати сказала тоді:

– Всі говорять: серед рівних собі віком наша перша за вродою. Буде князівною.

– Не зуроч, жінко, – нахмарився на її слова воєвода Стоймисл. – Ми куничі. Всім відомо, що задля єдності племені за Томирада видадуть знатну турицю. Одну з Горанових онучок. До того ж, ми не знатні.

– Ти – воєвода. – Мати подивилась Стоймислові просто в очі. Мало яка із жінок Білого племені, одружених з воїнами, наважувалась схрещувати свій погляд з поглядом свого чоловіка.

– Мій батько був ратаєм, сином ратая, – відповів той на виклик. Сказав тихо, але виразно й твердо. Його дружина була вища за нього родом. Не значно, але все ж таки вища. Її предки ще на старій батьківщині приймали пожертви на капище Матері Куни.

– Тоді от що я тобі скажу, *муже мій*, – мовила мати після довгої мовчанки. – Томирад *не один* на цьому світі княжич.

– Думай, що при дітях кажеш, – промурмотів тоді Стоймисл, обриваючи бесіду. Проте в Жаринки залишилось враження, що останнє слово у тій розмові залишилось не за батьком.

З того дня вона знала, що ділитиме ложе лише з володарем. З князем, каганом або й імператором. Тому не відмовила Чоломирові. Тим більше що знала: таємні коханки волостелинів причетні до таємниць влади не гірше за дружин і наложниць. А таємниці влади, в свою чергу, здатні відчиня-

ти найцікавіші та найпотрібніші брами і хвіртки світу сього.

«Наприклад, – міркувала Жаринка, – якби я не була княжою любкою, мене б віддали на поталу жрецтву. Мене першою. Бо ж начальні наші саме вроди злякались, не чогось іншого. Поставили б мене п'ятами на розпечене залізо (*крий від лиха такого, Мати Куно!*). Й хто зна, на яке б то воно вийшло...»

Вона знала, що батько не став би її захищати. Втікаючи з городища, вона прощалась лише з матір'ю. Старий воевода за непослух жерцям міг і до порубу доньку кинути. Вона уявляла, як біситься Стоймисл тепер, коли на неї впало Хорсове прокляття.

Ну й нехай собі біситься. Син ратая. Пхе.

Її шлях вищий за його розуміння.

От лише ті клятві болота. Мутні місця, непевні. Й тамтешні люди пасують своєму глевкому краю.

«Але Чоломир таки має рацію, – втішала вона себе. – Північні князі та жупани, якими б вони не були, також цінують цвіт юності та вроду, а їхні могитичі не такі впливові і зарозумілі, як той відьмак Пекич».

Про північних князів Жаринка відала небагато. Чоломир, про всяк випадок, передав з нею своє усне послання до князя Молотші, що вже зо три седмиці літ правив болотяними землями. Письмового начерку князь зробити не наважився. Батько казав їй колись, що Молотша був данником варязьких воевод Гайдріка і Хельга й тримав свої землі під важ-

ким тяглом. Мешканцям болотяних земель не було за що любити свого волостелина. У Молотші було аж п'ять дорослих синів, але слава про них йшла несвітла. Казали, що князенки вдалися миршавими й до військових справ непридатними. Старший з них багато років жив заручником у варягів, а решта, наче випханці, заступали жупанів на кордонах мочарного краю.

«Може, й добре, що не маю ані пергаменту, ані берести до того Молотші, – врешті-решт вирішила Жаринка. – Хто зна, як поведуть себе оті болотні виповзні, коли побачать начерк до силувальника, батька хирлявців і варязької підніжки».

З такими думками Стоймислова донька вийшла на край широкої галявини, порослої травою і чемеркою. Хоча Жаринка добре знала тутешні ліси, це місце видалось їй незнайомим. Неприємне відчуття насторожило дівчину.

«Тут могили», – розкодувала вона присутність гнітючої, в'язучої думки і рухи сили. Та виходила з центру галявини, де буйно стромило сіро-зелене, всіяне колючками бадилля. Жаринка навіть не наважилась уявити, скільки народу мали зарити під тою паростю, щоби подих могильної сили був настільки гострим. Там могло знайти свій спочинок вигибле від мечів плем'я або ж впійманий у пастку великий військовий загін. Такі місця притягували нічних духів, а в час повного місяця могли завести до смертного блуду й задухи необережного мандрівника.

Відтак дівчина відчула, що з колючок хтось на неї дивиться. Відчувати погляд і визначати напрям, звідки його спрямовано, вона, як і решта родовичів, навчилася з дитинства. Майже на півгодини Жаринка завмерла, лежачі у траві, приготувавши стріли і дослухаючись до кожного звуку. Вітерець мирно шурхотів у могильному травостані, сороки несполохано стрибали гілками дубів і модрин, десь здалеку долинав дріб дятлової праці.

Годилося перевірити, чи не зачаївся у колючках невидимий ворог. Проте Стоймислова донька вирішила не робити цього. Дивитись могли не лише людські очі. Могильна нежить також володіла здатністю спрямовувати увагу на живе і тепле.

Дівчина приклала до губ оберег Матері Куни з чорного заліза й не відчула тривожної гіркоти. Берегиня роду не слала їй попередження про небезпеку.

Жаринка залишила своє укриття й обійшла галявину, ховаючись у затінку старих дубів. На деревах вона побачила свіжі зарубки. Хтось мітив свої володіння трьома горизонтальними рисками.

«Бортники!» – припустила дівчина.

Зустрічатись зі збирачами дикого меду їй зовсім не хотілось. Долю бортників-лісовиків зазвичай обирали злочинці, ізгої, випханці з родів. Життя в лісах було голодним і диким. Час від часу ізгої крали жінок під городищами, нападали на торгові валки. Особливо лютували лісовики наприкінці зи-

ми та в проліть, коли запаси закінчувались. У таке бадильне межичасся навіть за ровами і стінами городищ ратаї Білого племені не відчували себе у безпеці.

Проти минулої Паликопи²⁰ куничі ввіймали самотнього бортника – здорового чолов'ягу, зарослого рудим волоссям, вкритого коростою й неймовірно смердючого. Він гасав деревами, наче велетенська білка, й мисливці ледь не півдня втратили, аж поки волохатий стрибун не опинився на землі, зв'язаний та скривавлений стрілами-зрізнями. Вполонений бортник гарчав, наче звірище, і щирив гнилі ікла. Розпечене залізо перетворило гарчання спочатку на крики, а відтак на слова. Й примусило лісовика вказати дорогу до свого лігва. Серед сміття і краденого мотлоху там знайшли дитячі кістки. Людожера вбили.

Якщо вона потрапила до мисливських угідь такого страховиська, думала Жаринка, то не буде зайвим поберегтись. Бортники ховались на деревах, вміли маскувати свої засідки і нападали зверху. Отримати довбнею по голові у володіннях лісових ізгоїв було легше легкого. Дівчина прискорила біг, раз у раз позираючи на високе гілляччя. Проте потрійні зарубки на деревах їй більше не траплялись.

Дівчина пробігла лісом ще кілька верст, коли відчула запахи диму і смаженини. Хтось зовсім поряд зібрався до лі-

---

²⁰ *Паликопа* – слов'янське язичницьке свято, присвячене громовій аватарі Стрибога, пізніше ототожнене з днем Святого Пантелеймона (27 липня/9 серпня).

сової вечері. Жаринка обережно, намагаючись не видати себе ані найменшим шерехом, дійшла до місця, де сходились сухі яруги. Укрита їхніми берегами і сплетеними коренями дерев, у долішньому місці жевріла червоним грань. Двоє мисливців смажили на ній шматки дрібної звірини. За вишивкою на комірах Стоймислова донька впізнала туричів з малого Лівсунового городища. Біля них, під руками, лежали луки, оковані залізом палиці і ловчі петлі.

– Бач, Мріян, яка доля облудна, – почувла вона голос одного з мисливців. – Ти все бідкався, що дочка в тебе страшна, немов коза обскубана. А тепер воно за щастя. А от ті з наших, в кого доньки-сестри вродливі, плачуть нині. Плачуть, брате, і скаженіють.

– Твоя правда, Серединний світ перевертається, – відізався той, кого назвали Мріяном. Він палицею розворушив грань, і в пурпурових відблисках стало видно його немолоде, пошрамоване, заросле сивою щетиною лице. – Але куниці й тут собі долю виправили. Своїх дітей, кажуть, відіслали на дальні засіки. Ізнов за весь народ потерпатимуть наші, бо ж і князь тепер їхній, і правда їхня. Нашу правду Пек собі за пічку кинув.

– Отож-бо... Князь із Пекичем-бісичем усе це вигадали. Не хотів Чоломир одружити князенка на нашій Доброславі, тому й придумав відправити її на Хорсів суд.

– Хоче синові за жону куницю, – погодився Мріян. – Усі куниці – відьми. Їх і на засіках ховати не треба. От поба-

чиш, що жодна куничка не обпечеться, а туричок наших за-
смажать, аж сюди запахне. «Хорсів суд» кажеш? То не Хор-
сів, Рогозвію, то Пеків суд. Хорса Пекич за обманну личину
тримає, а Блудню правдиво служить і людське йому жертвує.
Хай йому цур, ворогові.

– Горана шкода.

– А мені не шкода, – буркнув сивий турич. – Зовсім. Ста-
рий куницям послужив вірно, а от своїх ніколи не захищав.
Тепер має за все це дяку.

– Око Боже все бачить.

– Якби ж то Боже, брате. Блудневе.

– Лад порушено, все на брехнях стоїть, – принохуючись
до смаженини, підсумував Рогозвій.

М'ясо якраз підсмажилось. Мисливці сотворили вдячні
знаки богам й приступили до трапези.

«*Мати Куно!* Вони ж коромольники. Проти чинного во-
лостелина мутять», – зрозуміла Жаринка. Дівчина ледь стри-
малась, щоби не витягти стріли із сагайдака. Вона завжди
знала, що туричі ненавидять князя і Волха. Але чути зрад-
ницькі обмови їй було нестерпно. Вона вирішила запам'ята-
ти імена балакучих братів-туричів і принагідно розповісти
про їхню коромолу Чоломирові.

Стоймислова донька позадкувала й несподівано сполоха-
ла зграйку сойок. Лісовий анклав наповнився пташиними
криками і тріпотінням крил.

Туричі схопились на ноги. Менш ніж за мить вони натяг-

нули тятиви, хоча простір зусібіч заступали дерева і стрілецька позиція виглядала незавидно. Якби на місці Жаринки опинився досвідчений і добре споряджений воїн, Мріянові з Рогозвієм залишилось би кілька секунд для прощання із Серединним світом.

Але досвіду дівчині бракувало. Замість того, щоби негайно атакувати, вона побігла. Довгі міцні ноги неодноразово виручали Жаринку. Але не цього разу. Вистрибнувши з хащі, вона потрапила на порослий кривими ялинками старий вітровал, де нагромадження зогнилих колод звело нанівець перевагу у швидкості. Рідкий ялиник тягнувся навсібіч, скільки сягало око. Жаринка аж завилала від безвиході, коли, перескочивши через чергову колоду, провалилась до закиданої лапатим гілляччям ями. Гострий сучок розідрав їй коліно. За кілька хвилин коромольники наздогнали дівчину, повалили на прілу хвою, зірвали з ременів ніж, сагайдак і сокиру. Лук вона загубила ще в хащі.

– Куниця! – прогарчав Мріян, стягуючи з дівчини одяг.

– Забери руки, смерде, я дочка воєводи! – Жаринка вкусила Рогозвія, що притиснув її до землі, й миттєво дістала по голові палицею.

Свідомість повернулась до дівчини неприємної миті. Мріян якраз заходився її гвалтувати. Жаринка аж захлинулась ненавистю, напружила м'язи, відчайдушно рвонулась. Проте її міцно тримали. Сильний удар в живіт став відповіддю на нову спробу вкусити гвалтівника. В голові запаморо-

чилося, дихання перехопило, нутрощі охопило болісне полум'я. Сильні пальці охопили її шию і притиснули до чогось твердого і шерехатого. Обличчя дівчини вперлось в замоховілий бік впалого дерева, скручені мотуззям руки втратили чутливість. Жаринка спробувала крикнути, але замість сильного звуку з рота вискочило щось заячо-пискляве. Хтось – їй здалось, що це був сивий коромольник Мріян – бридко засміявся. Гаряча й тверда чужа плоть, яку Стоймислова донька відчувала у собі, запрацювала швидше. Живіт відіззався на це новими хвилями болю, які добігали аж до голови. Хвиля за хвилю. Довго-довго. А потім щось змінилось. Мріян перестав рухатись в її тілі, навалився їй на спину, завмер, дивно – немов ображене дитисько – схлипнув. Відтак повільно й важко сповз кудись убік. Рука, що тримала її за шию, також послабила захват.

Жаринка зачекала кілька хвилин. Опісля різко сіпнулась, скинула з шиї охлялу руку, перевернулась на спину. Мертвий Мріян лежав горілиць і дивився в небо скляними очима. Рогозвій стояв на колінах поряд, оперши голову на корінь товстезного вивертня. М'яке розчесане волосся турича звисало, закриваючи обличчя. Можна було б подумати, що він задрімав від непереборного нападу втоми, якби не оперена droхвиним пір'ям стріла, що стирчала з його передпліччя.

Жаринка завважила, що це була не важка бойова стріла, а стрижень – знаряддя малого лука, призначеного для пташиного полювання, жіночих рук і дитячих вправ. Така стрілка

не входила глибоко в тіло й не могла миттєво вбити людину.

«Стрижелі змастили павучою отрутою», – зрозуміла дівчина. Вона також згадала, що пір'ям дрохви споряджали свої стріли печеніги й угри. Кілька хвилин вона не рухалась, очікуючи або нових стрижелів, або ж появи самого стрільця. Відтак оперлась на колоду, обережно підвелась, оглянула вітровал. Нікого не побачила. Лише комашня наповнювала дзижчанням прогрітій сонцем ялинник та десь далеко-далеко на півночі ячала дрімлюга.

2.5

Арату вчили, що сутність воїна виникає з відчаю тих богів, що програли у небесних битвах і перегонах. Воїн, казали їй, народжується у просторах поразок, де предвічна енергія слабне і перетворюється на тьмяну липку матерію, зникає від власної безпорадності. Там, де згасає духовне світло, а космічні потоки волі міліють і обертаються калюжами духу. Ці калюжі люди називають бажаннями. Воїн, вчили Арату, вибудовує себе через протистояння тим бажанням, через пошуки потоків волі на їх шакалячих берегах. Він – спроба вирватися до кришталевої вологи космосу, повернути собі повноту існування, подолати відвічне сирітство двоногих істот. Як силова форма посеред безформності, як розжарена до білого криця серед глинистої розгубленості ратаїв, воїн прагне до дії і перемоги. Його тіло гартується для про-

ривів крізь буденність, як гартується зброя – вогнем, водою і вітром. Усе в цьому гарті, казали Араті, має бути прорахованим. Усе має своє призначення і виправдане місце.

Як справжній воїн, Арата не вирушала в похід, не ввіймавши вітру Сили. Цього разу, перед тим як вирушити на захід, їй випало кілька днів молитись в очікуванні. Вітер Сили вперто оминав її напружене на похід єство. Лише в третю ніч, коли молодий місяць набув кольору соку чистотілу, дружина Богомола відчула, як її хребтом піднімається холодний потік священного вітру. Саме цієї ночі Арата зрозуміла, чому давні жриці Сходу називали цей потік змією. Він був байдужим до її тіла, не відзивався на її вітання, ігнорував дрож її плоті. Він тік з порожнечі у порожнечу, з вічності у вічність, з крижаного неба у крижане пекло. Він був істинним відзвуком того темного відчаю, що охопив Великого Богомола сто еонів тому, коли він ще не обрав для мешкання подобу хижої комахи. Тоді він був серед переможених, і Мати його стікала срібною кров'ю на проклятому полі Куратш.

Холодне відлуння того незмірно давнього і безмежного відчаю пройшло крізь усі хребці Арати. Відтак вітер Сили розділився на два крижані потоки, загасив марнотні думки і вийшов крізь її очі. В цю мить вона побачила майбутнє. Побачила безкрайні ліси і старі гори, порослі замоховілими ялинками і буками. Побачила древні могили, кам'яні вівтарі і капища. Побачила врослу в землю кумирню злого божка і світловолоосу дівчину у мисливському одязі, яка бігла,

розсікаючи тілом море високої трави. Ця дівчина виникла у видінні не випадково. У те видіння, що його приносив вітер Сили, не могло потрапити щось випадкове. Арата знала, що зустріне цю дівчину з незвично світлим волоссям і що вона приведе її до мети. Так має статись, тому що у відчай немає брехні. Зі всіх відчуттів, вчили її, відчай був самим правдивим.

Тому, коли на Могильній поляні невістка Триликої побачила Жаринку і впізнала в ній дівчину зі свого видіння, вона не здивувалась. Так і мало статись. Відлуння відчаю її божественного чоловіка не могло збрехати. Воно привело Арату на отруєну невідомщеною смертю галявину, воно підказало зробити засідку. Воно наповнило її терпінням у багатоденному очікуванні під палючим сонцем і рясними зливами. Обіцяна зустріч відбулась. Тепер залишалось тільки йти за білявкою, не виявляти своєї присутності і – до часу – оберігати її від шляхових небезпек. Дружину Богомола не цікавило, чому заможно одягнена і споряджена дівчина з місцевого племені раптом опинилась сама у лісі. Так зробили вищі Сили, для яких усі люди – лише знаряддя. Арата бачила, що дівчина не готова до самостійних мандрів лісами. Вона рухалась, як дурна коза, крутила навсібіч головою, як дурна коза, залишала сліди, як дурна коза. Її було чути на відстані перестрілу, вона не вмiла маскуватись. Але вершиною її незграбності стала пригода з двома хтивими йолопами, котрих Арата могла б убити навіть без зброї, голими руками.

Довелося виказати свою присутність і використати дві цінні стріли. Тепер білявка буде настороженою. Ну й нехай. Все одно вона не зможе завадити Араті йти за нею.

«Шукатиме мене, – передбачила войовниця. – Якщо вперта, то шукатиме довго. Треба знайти сховок й дати їй відірватись на половину денного переходу. Все одно нікуди не втече. Лише б не втрапила у нову пригоду, коза...»

...Отрута, якою насотували стріли жінки-войовниці, діяла швидко. Коли молодший з туричів припинив смикатись, Арата безшумно залишила ялинник й до схилу сонця сховалась у ямі, звідки ще не вивітрився ведмежий сморід. Тут, у хащах, за непролазними заростями жаливи і папороті, можна було відпочити, благодатно забутись серед віщих видив. Дружина Богомола захистила вхід до барлогу оберезами, замаскувала його гілками і молила богиню послати їй видіння. Вона зручніше влаштувалась у звіриному лігві, оперлась спиною на гладке коріння, підгребла під себе оберемки старого листя, поклала довгий ніж під праву руку, а металний – під ліву. Потім заплющила очі. Шматок волхвинного грибу звично ліг у заглибину під язиком, гіркота огорнула горло.

Милостива свекруха їй не відмовила.

Проти ночі тут завжди змінюється напрям вітру. З гірських ущелин древнього Антавра вистрибують вологі протяги, добігають степами до морського берегу й там згаса-

ють. Після опівночі вони сміливішають, стають дружними і впертими, зливаються у холодний й сильний потік повітря. Серпневого вечора цар Фарнак, син Мітридата Великого²¹, заледве дочекався цього нічного потоку. Весь день він страждав від спеки й пилу. Пил тут смердів. Три тисячі років незлічені кіммерійські стада приходили на ці береги й наситили пил запахом коров'ячого лайна. Вдихати його було бридко, відкашлювати – довго. Змочені в оцтовому розчині вісонові хустки, якими цар закривав обличчя, не допомагали.

Тепер вітер з ущелин відігнав пил до моря. Прохолода впа-ла на розпечені плити фортеці, на портові споруди, на мармур амфітеатру та квартали ремісників. Цар залишив шовкове шатро й вийшов на кам'яну платформу, підняту над північними укріпленнями порту. Вірний Спімен накинув на плечі володаря темний плащ. Навіть вночі скіфські лучники могли вицілити у відблиски золотого ланцюга, у сяйво діамантів і смарагдів на царському поясі.

Син славетного завойовника довго насолоджувався свіжим вітром, а потім обернувся до вогнів ворожого стану. Над степом нависало небо кольору в'яленої яловичини, важке м'ясне небо Меотії. Зірки на цьому небі були північними – тьмяними. Вони світили негострим світлом, немов очі дурних небесних биків. Скіфські вогнища вкрили степ так, щоби військо здавалося втричі більшим. Цар посміхнувся цій витівці. Молоді ватажки кочовиків Самг і Артан діяли так, як

---

²¹ Фарнак обіймав трон Боспорського царства у 63–47 роках до нашої ери.

навчили радники, сивовусі стольники їхнього батька. А радники завжди радять завіти минулого. Минулих скіфів понтійці завжди перемагали, а завтра переможуть теперішніх.

Тим вірнішою буде їхня поразка, чим скоріше на допомогу Фарнакові підійде могутня мідійська кіннота. Скіфи все ще не знають про неї і сподіваються на успішність облоги. Син Мітридата уявив, як заковані в залізо мідійські вершники на панцирних конях вириваються із засідки, немов дика зграя Німрода, зминають фланги скіфського війська, стоптують вершників, толочать шкіряні кібітки з писклявим поріддям, намотують на підкови і списи кишки розчавлених степовиків.

Він так захопився своїми мріями, що не почув Спіменового шепотіння. Вірний раб прихилився до царевого вуха, дихання розривало слова, і Фарнак наказав:

– Говори голосніше!

– Воїни Перісада зловили двох амазонок, володарю, – повідомив раб, відступивши. – Вони страшенні і мовчать.

– Звідки тут амазонки?

– Перісад каже, що з кібітками Самга прийшли комонні амазонки з далеких степів, з племен Чорної Матері.

– Багато?

– Кілька сотень. Але в бою вони такі небезпечні, як македонські аргіроспіди.

Аргіроспіди. Ані Фарнак, ані його батько, ані дід не зустрічали аргіроспідів – «срібнощитних» гвардійців давніх

македонських царів. Але кожній дитині були відомі легенди та перекази про лютих і непереможних ветеранів Олександра, які перед боєм пили священний напій, скаженіли, напивалися нелюдською силою й здобували перемоги там, де інші не сподівалися навіть на гідний відступ.

– Вони теж п'ють отой... напій? – спитав цар.

– Так казали мені колись старші люди з Фанагорії. А ще амазонки дають напій коням, і ті стають ласими до людського м'яса.

Фарнак вирішив, що все треба перевірити самому. Батько вчив його не довіряти словам старших людей, схильних до казок та слабких на пам'ять. Він ще не встиг виголосити розпоряджень, коли тямущий раб повідомив, що полонених амазонок закрито у портовому льосі, а кати чекають напоготові. Цар звелів принести смолоскипи і викликати товмачів. Спімен побіг до шатра і приніс йому легкого панцира.

– Навіщо?

– Мій володарю, – вклонився раб, – ці войовничі жінки гнучкі та сильні. Вони володіють небезпечними бойовими таємницями. Навіть зв'язана, одна з них спромоглася прокусити Полемонові шию. Лікар не впевнений, чи він виживе».

Фарнак згадав Полемона – дужого ветерана нескінченних Мітридатових війн, сотника охоронців з голоною головою і руками, схожими на переплетене коріння дубу. Воїна, здатного кілька діб смертоносно махати важезним мечем. Цар похитав головою і дозволив Спіменові одягти на нього броні.

– Полемон допитував амазонку? – спитав Фарнак, коли сталеве, підбите шкірою, кольє огорнуло його шию, і відразу пошкодував, що спитав. Раб міг зрозуміти це запитання як ознаку страху.

– Полемон після допитів хотів насолодитися її тілом.

Цар засміявся. Але в його реготі Спімен не почув зухвалості. У супроводі царських охоронців вони залишили платформу, проминули казарми, стійла, майданчики з похідними шатрами і вийшли на нижню терасу портового молу.

– Вона брудна, мов тварина, – зауважив раб, намагаючись не відставати від широких кроків царя, – але ж наш Полемон не гребував навіть козами... Кати після допитів продавали йому і його братові красивих полонених. За гроші або за вино... Потім брати самі ламали їм шиї.

У кам'яному мурі охорона відкрила рясно оковані двері. Вузькі сходи вели вниз, у темряву. Звідти тхнуло водоростями, прокислим вином і пліснявою.

– Я чув, – сказав на порозі льоху Фарнак, – що давній боспорський цар Аргонакт одружився з царицею амазонок. Невже вона теж була хижою і брудною тварюкою?

– Давні царі, – відповів Спімен, запалюючи царський смолоскип, – жили не в містах, але у простоті. Серед підданців-скотарів. Такий, як той Аргонакт, міг і не вважати амазонку хижою. Тоді ж, як переконують нас філософи, була Золота доба.

Підземелля зустріло царя щурячим шурхотом і стише-

ним плюскотом моря. Вузький прохід був на дві стопи від підлоги залитий водою. Оксамитові чобітки царя відразу змокли. Охоронці відчинили ще одні двері. У великій кімнаті з низькою стелею Фарнак побачив двох полонених амазонок. Вони були худими, цибатими, у шкіряному лахмітті. Кричаві сліди допитів укривали їх з голови до ніг. Очі заплющені, дихання не чути. Солдати Перісада безжально прикрутили полонянок до дерев'яних колод корабельним мотуззям. Тепер їхні кінцівки посиніли від застою крові. В роти полонянкам кати вставили дерев'яні розчепіри. Це додавало амазонкам нелюдського й зловісного вигляду. Фарнак наблизив до полонянок свій смолоскип, щоби подивитися на знамениту ознаку приналежності до племені войовничих жінок – випалені груди.

– Дійсно, вони випалені! – сказав цар.

– Обережно, володарю, – прошепотів Спімен.

Одна з амазонок – старша на вигляд – розплющила очі й сіпнулася в бік царя. Її тіло, скручене мотузками, напнулося, немов вилиця лука. Скригнуло дерево. Охоронець приставив до горла дикунки гостряк римського меча.

Фарнак дав йому знак, і той підняв лезо. За другим знаком царя солдати витягли з рота воїтельки розчепіру. Амазонка хотіла плюнути в сина Мітридата, але не змогла: кривава слина лише збігла з роздертих губ.

– Цій ми видерли язика й повиламували усі зуби, – сказав товмач.

Цар несхвально подивився на нього.

– Вона вкусила Полемона, – пояснив товмач.

Фарнак показав на молодшу амазонку. Її теж звільнили рот.

– Як тебе звати? – спитав цар. Товмач переклав варварською. Звуки степової мови були різкими, немов удари копит по камінню.

Амазонка мовчала.

Цар нахилив смолоскип і підпалив їй волосся. Сморід наповнив склеп.

Амазонка мовчала.

Смолоскип спалив їй вухо, розпечена смола капала на свіжій рани, шкіра на скроні почорніла, обвуглилась.

Амазонка тільки хрипко дихала й напружувала вузлуваті м'язи, тверді та виразні, немов чоловічі. На її шкірі Фарнак побачив давні зарослі рубці та подряпини від зброї. Жінка була войовницею.

– Вони ніколи нічого не кажуть, – підтвердив товмач.

– Застосуйте змії, – наказав цар і дав знак катам.

Кати розкрутили мотузки. Четверо солдатів тримали полонянку, не даючи їй хвицнути ката. Принесли горицк з зміями, а дикунці розвели ноги. Коли змія довжиною в два лікті влізла до її тіла, в амазонки почалися корчі. Її співплемінниця почала вити. Завивала вона горлом, страшно, немов через неї виходив біль стривожених підземних духів. Товмач молився. Спімен витягнув обереги.

– Вона кличе свою богиню, – прошепотів товмач.

– Звідки ти знаєш? – спитав цар.

– Я чув це виття на півночі, у Скіфейських горах, коли був малим. Вона закликає свою богиню до помсти.

– Яке ім'я в тої богині?

– Її ім'я заборонено вимовляти. Скіфські жінки вкриваються чорними прищами, лише зачувши її ім'я, – відповідав товмач, не відводячи погляду від молодшої амазонки, яка вмирала у страшних судах. – Її храм стоїть в очеретах на березі Танаїсу. Там приносять людські жертви. Чоловіків і хлопців, з якими парувалися амазонки. Їм кам'яними ножами відрізають фалоси і залишають зв'язаними. Вони стікають кров'ю перед вітарем, над яким височіє велетенська подоба хижої комахи. Їхня богиня ненавидить чоловіків. Це могутня богиня.

– Ти знаєш її ім'я?

Товмач заперечно хитнув головою.

Молодша амазонка коротко скрикнула й померла. Обличчя старшої набрякло кров'ю, очі вирячилися. Виття перейшло у хрип.

Цар відібрав в охоронця меч, підійшов до полоненої і відтяв їй голову. Всі суці у підземеллі полегли зійхнули.

Коли вони виходили на мол, то на сходах зустріли старого воїна, що плакав.

– Це Полемонів брат, – прошепотів цареві Спімен, – напевно, Полемон помер.

Фарнак возніс молитву до Сонцесяйного Мітри. Він твердо вирішив не виходити на битву з кочовиками до підходу мідійців.

«Дякую тобі, Велика Мати, – прошепотіла Арата, виринаючи з видіння. – Дякую за те, що показала мені силу і вірність мого предка, святої войовниці Капаутаки. Я знаю, Велика Мати, що ти зробила це не випадково. Що цим видінням ти наказуєш мені бути достойною святості Капаутаки і подруги її Сінкаштри,²² котрі незламністю своєю принизили царя-відступника. Я виконаю твій наказ, о Володарко Ночі!»

Войовниця вихаркнула гіркоту разом із залишками волхвинного гриба, припасувала до одягу зброю, розсунула маскування й випірнула з барлогу у передсвітанкову темряву.

---

²² В авестійській мові «капаутака» – лазурит, а «сінкаштра» – сердолік.

3

[року вісімсот шістдесят першого за ромейським численням, у п'ятисотий рік від перемоги гуннів над аланами, у двісті шістдесят дев'яте літо від спалення аварами Хорсового капища на Хортиці, у двадцятий рік по смерті імператора Феофіла, батька Михайла, у третій рік після походу Людовіка проти ободритів, наступного року після Довгої зими і Кривавого снігу, коли франки вибрали очі в князя Ростислава Моравського]

3.1

– Ми заблукали? – врешті-решт не витримала Риска. Утікачки вже півгодини як вийшли на західний схил гори, що формою нагадувала ведмеже вухо. Звідси мав би відкритись вид на закинуте гірське городище. Проте в долині та на протилежному схилі не проглядалося жодних його ознак. Лише борзий потік біг скелястим ложем та всотувала сонячні промені темно-зелена лісова ковдра, ледь помережана старими згарищами та вітровалами.

– У Спірки питай, – насупилась Доброслава, – це ж вона в нас найкраща розвідниця.

– Он де воно, – не зовсім впевнено кивнула на протилежну гору Спірка. – Минулого року я саме там бачила городище. Якщо не зволікати, то ще до темряви дійдемо.

– Ніхто й не зволікає. – Доброслава зісковзнула з плаского каменя. – Ніхто не хоче ще одну ніч провести на деревах, правда ж?

– Нехай Пековим прутнем поклянеться, що бачила там городище. – Руда недобре глянула на «найкращу розвідницю». – Учора вона казала, що городище на цій горі. Те саме казала: я бачила, я бачила.

– Поклянись, – звеліла Спірці Доброслава.

– А вам від того легше стане?

Онука Горана з недобрим здивуванням глянула на Спірославу. Це щось нове. Не поклали такого боги, щоби смердичка з Лугового кінця запитувала щось дурне у відповідь на вимогу дитини боярської. Нехай усі вони тут відступниці, проте поконів крові Сили не відміняли. І Тур Обойріг тому свідок.

Боярська вдача вимагала негайного покарання зухвалої родовички, але Доброслава стрималась. Не на часі. Спірка була найсильнішою і найспритнішою із трьох дівчат. Вона найкраще знала тутешні гори та військові звичаї верховинних жителів. Сварка з нею могла вилізти боком усьому їхньому загонові.

Тому онука Горана свиснула Навці й мовчки рушила униз, до потоку. Собака побігла за Доброславою, випередила її

й першою застрибала кам'янистим, порослим червонувати-ми кущами, схилом. Спуск виявився крутим, крихким, дрібні камінці вилітали з-під ніг, дівчата збігали все швидше й швидше, дряпаючи колючками одяг і руки. Однієї миті Спірка опинилась якраз перед Доброславою. Можна було сильним ударом в спину відправити її на покорм вертким річковим мулявкам, проте Обойріг знов стримав гнів шляхетної діви. Натомість вона зігнула злість, вбивши палицею гадюку, котра грілась на скельному виступі. Риска, що бігла останньою, побачила блискавичний випад Доброслави й подумки послала її до Пека. Карпатські верховинці поклонялись зміям з блискавкою на спині, і вбивство в їхніх землях гадюки провіщало відплатне зло.

«Неблагий знак, – вирішила Риска. – Зміїна богиня захоче помститись».

Раніше Доброслава рудій подобалась. Але тепер, у поході, Горанова онучка все більш і більш її розчаровувала. Гонору в тій виявилось на цілу княжну, а вмінь і передбачливості – бодай на корову. От і тепер вона спасувала перед Спіркою. Замість того, щоби поставити зарозумілу розвідницю на місце, Доброслава промовчала. Натомість відігралась на мирній звірині, що на людей нападає рідко. Тепер Спірка почне верховодити. Якщо навіть не почне, то спробує. До розвідниці Риска ставилась упереджено. Спірці аж надто подобались нові звичаї Білого племені, згідно з якими сильних та спритних дів спрямовували до військової справи. Натомість рудій були

ближчими дідівські покони, прясло, лікування та городництво. Хоча серед мисливців племені Риска була не останньою, вона потай заздрила слабшим та смирнішим дівам, котрим жерці і старійшини від їхнього восьмого літа визначали домашній чин. Колись гасати лісами їй було весело, але тепер вона все частіше приносила жертвоне не на вівтарі воїнських богів, а до божниці Берегині. І молилася там не за успішні лови, а про вдале заміжжя. Відомо-бо, що рудим дівчатам, відміченим знаками хтивих літніх божеств, важко вийти за пристойного чоловіка. Матері сильних воїв і справних смердів, як і решта родовичів, бояться сили Ярилового волосся.

За невеселими думками руда почала відставати від своїх товаришок. Прудконога Спірка вже підбігала до потоку, коли над головою Риски свиснула стріла. Руда від несподіванки спіткнулась й на повній ході влетіла в густі колючки. Туди ж пірнули ще дві ясеневі стріли – довгі, сизопері, без металевих жал. Ще одна стріла впала вертикально, немов пущена з неба. Вона влучила просто у хребет Навці, а вийшла з її черева. Собака жалісно нявкнула, зірвалася зі скельного виступу і впала у воду.

– За правицею! – крикнула Риска з корчів, хутко перегруповуючись для оборони.

Доброслава і Спірка зрозуміли її з півслова. Вони сховались за брилами, також готуючи луки і стрижелі. Ясеневі стріли падали біля них десятками. Проте для успіху стрільцям не ставало чи то вправності, чи то зручної позиції.

Незручна позиція! Визначивши причину косоокості ворогів, Спірка швидко зорієнтувалась: стрільці верховинців засіли на гребні північного відрогу тієї гори, з якої вони щойно спустились. Відстань виявилась значно більшою за прицільну, вітряні воронки над холодним потоком заважали навіть добрим лучникам поцілити у непрошених гостей. Але й зволікати верховинці не мали змоги – за хвилину дівчата перейшли би потік й здобулись би до лісу. Там горянам довелося би переслідувати мисливиць, звиклих до збройних змагань у хащах.

«Вони йшли по нашому сліду, – зрозуміла розвідниця. – Проте знали, що в нас собака, не підходили ближче ніж на три перестріли і тримались з навітряного боку».

Вголос мовила:

– У них пристрільні стріли, – вона витягла з гальки ясеневий дріт, подивилась на грубо обтесаний кінчик, викинула. – Без наконечників. Коли пристріляються, пустять крицеві. Халепа.

– Рудій ще гірше, – відповіла Доброслава, намагаючись втиснути тіло у зручну щілину між брилами. Її безрукавка, зшита з білячих шкурок й прикрашена кістяним бісером, тріснула і розійшлась по швах. Вона подумала, що Спірка не зовсім права. Легкими стрілами вороги намагались ушкодити їм кінцівки, щоби потім легше було взяти в полон.

– Руду поранили? – поцікавилась Спірка.

– Не знаю... П-пекова сила! – крізь зуби просиччала Гора-

нова онука й нарешті втиснулась між двох майже кубічної форми каменюк.

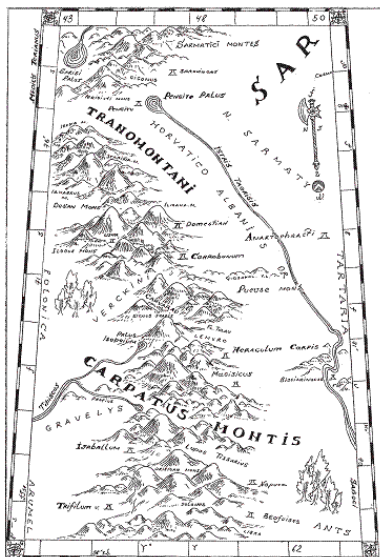
– Треба бігти до лісу.

– У воді постріляють, – не погодилась Доброслава. Між брилами вона почувалася майже невразливою, хоча й розуміла: це облудне відчуття.

– Не постріляють. Над водою тепер вітерець. – Спірка приюхалась, наче вловлюючи носом рятівне зрушення повітря.

– Густо стріли кладуть.

– А тут вони нас впіймають.

Доброслава не відповіла. Спірка мала рацію. Ще трохи зволікань – і верховинці залишать гребінь і вийдуть на зручнішу позицію. Навіть на той майданчик, звідки втікачки щойно збігли в долину. З нього їм нічого не завадить першими ж пострілами пришпилити ноги втікачок до рині. А тим, з малими луками, на позбавленому укритті просторі відбитись ніяк не виходило. Ситуація вимагала негайного рішення.

– Гей, Риско, ти там жива? – крикнула Доброслава.

– Жива, – донеслося з корчів.

– Тікаймо до лісу!

Не чекаючи відповіді рудої, дівчата зірвались зі своїх схованок й побігли до води. Вони не озирались, відаючи шостим чуттям: руда біжить за ними. У три стрибки вони досягли річки.

Доброслава за звуком відразу визначила: тепер у них летять важкі стріли, з крицевими жалами. На їхній політ висхідні потоки повітря майже не впливали.

«Тур Обойріг, збережи плоть свою!» – згадала вона засновника роду і кинулась у воду. Затримала дихання, відчула, як стріла пройшла між ногами, ледь пошкрябавши шкіру. За мить Доброслава вже лізла довгим коренем до протилежного берега. Спірка знову випередила онуку Горана – біла хутряна оторочка її куртки мигтіла попереду, між ялинками.

«Й кого ж ви так щедро обдаровуєте, о боги!» – позаздрила її спритності Доброслава, заскочила за стовбур столітньо-

го дерева і подивилась: де там руда.

Риска вже дісталась переплетеного коріння й ним дерлась на берег. Її намокле волосся набуло кольору старого мухомора. На мокрому стегні рудої розпливалась кривава пляма.

«Ще в корчах підстрелили», – зрозуміла Доброслава, побачивши уламок ясеневого дроту, що стирчав з тіла рудої.

Ворожа криця вжалила стовбур за два пальці від обличчя Горанової онуки, хижо завібрував довгий дріт. Вороги пристрілялись, певно зайняли зручнішу позицію. Махнувши рукою Рисці, Доброслава побігла догори схилом. За мить старий, оброслий темно-зеленим моховинням та трутовиками, ялинковий стан відокремив утікачок від ворожих стріл. Проте, розуміли вони, ніщо не перешкоджало верховинцям переплисти ріку й продовжити переслідування.

Якщо ж урахувати, що вороги йшли землею своїх богів і предків, шансів у втікачок лишалося небагато.

Тому вони бігли швидко. Навіть поранена Риска, тамуючи біль, не відставала від подруг. Досвідчені мисливиці, вони могли бігти годинами, не збиваючи дихання. Й цього разу мисливський вишкіл дався взнаки. Дівчата оббігли першу гору, піднялись крутосхилом на другу, вищу, й рушили далі. Щоби збити зі сліду ворога, втікачки обрали кружний шлях, попетляли на вітровалі, промчали звивистою яругою до розсипу білих скель, пролізли там між вапняковими брилами й відтак збігли схилом до кам'янистої, затіненої соснами лощовини.

Чорні, помережані грибними наростями, стіни закинутого городища вирости перед ними, немов замок казкового чаклуна. Риска безсило притулилась до дерева, неблагодатно згадала Блудня з його лихою матір'ю, заплющила очі й сповзла на землю.

Подруги підхопили руду попід пахви і понесли до відкритої брами. Вони не відразу помітили, що там виникла чиясь постать.

3.2

Волх відчував наближення ворога. Все частіше у Пекичевих снах з'являлась зникла нагірна божниця, все виразнішим ставав зловісний шепіт, який він чув і серед ясного дня. Слів було не розібрати, лише чулося шамкотіння чи то старечого беззубого рота, чи то якоїсь нелюдської порожнини, спроможної до звукових вправ.

Відколи принесли звістку про смерть Нірада та його побратимів, Волх не виходив з капища. Він намагався проникнути у мінливі хитросплетіння Сил, передбачити дії зла і знайти якусь нову нитку, що з'єднала б родовий первень з богами і духами лісового краю. Але нитка не знаходилась. Усі зусилля Пекича зводились нанівець сірим туманом, в якому він блукав кожного разу, коли приймав у себе дух волхвинного гриба. Волх здогадався, що проти нього повстала Сила тих родів, що володіли лісовим краєм до Білого племені. Ця

Сила чаїлась не під зорями Серединного світу, а в Нав'ї – у старих могильниках, зогнилих дідухах та у людській крові, пролитій в тутешню землю за незліченні століття.²³ Кров мстила, забуті кістки опирались чужорідному яснобаченню, глуха-сліпа, але злютована воля мертвих ставала сірою стіною на потойбічних шляхах. А могили предків Білого племені, з яких могла б прийти допомога, залишились на сході. Так далеко, що жодний відзвук з їхньої Нав'ї не досягав лісового краю. Племя зрадило предків, і тепер між ним, землею і підземеллям не складалось союзу.

Якби вони жили на своїй землі, то знайти тих зайд, що вбили Нірада і молодих куничів, було б нескладно. Звірі і птахи правили б Волхові за очі, трава і дерева підказували б йому, могутні підземні духи допомогли б оточити ворога жахами та лісовим блудом. Але нині він був безсилим, і сірий туман не давав третьому оку Пекича подивитись на загадкових чорних воїв.

Пек Блудень також закрився від двічі народженого. Той не дивувався. Вдача божка передбачала й не такі примхи. Зрештою, сім обіцяних мирних літ минули. Та й боги чорних плащоносців могли бути могутнішими за Пека. Могли змусити його мовчати.

Єдиний свідок жахливої бійні, що вижив, не зміг повідати про чорних нічого корисного. Досвідчені воїни племені, які обстежили нещасливий берег, також не додали старійши-

---

²³ *Нав'я* (Нав, Навій) – Нижній світ, де перебувають душі предків.

нам і Волхові розуміння. Всі зійшлись на тому, що творяться дивні діла. Нірад з облавою натрапили на ворога випадково. Плащоносці прийшли здалеку, на місцеві городища та засіки не нападали, бою не шукали, хитро уникали вартових і розвідників. Застави їх не зустріли, сліди загубились. Мета їхнього походу залишалась невідомою.

Старійшини довго радились і вирішили, що чорні лише пройшли через лісовий край, прямуючи кудись далі. Волх із цим не погодився, але змовчав, коли Дорош прийшов на капище і повідомив йому висновки ради.

Невтішний Нірадів батько довго сидів у божниці під суворими поглядами ідолів. Усе питав у Волха, чи щасливо злучився дух сина з тими преславними куничами, що відійшли на Хорсові угіддя. Пекич його заспокоював, хоча й не мав у тому певності. Після трьох ганебних спроб пройти сірий туман він уже ні в чому не мав певності.

– Чому всіх вбитих знайшли, й лише наш рід не годен вчинити належної тризни по Нірадові? – бив себе по колінах Дорош. – Чому так, Волоше?

– Твій Нірад уже залишив своє тіло, як метелик залишає пусту оболонку. Дух його вільний й не потребує опіки над мертвою плоттю. Праматір Куна потурбується про родовича.

– Чому ж лише його тіло зникло?

– Такою є воля богів.

– Воля богів... – Дорош хитав головою, немилосердно жужмив боярський ковпак, трусив випускними рукавами, гап-

тованими золотими сваргами. Не хотів він вертатись до своїх ближніх з такою бадильною відповіддю, не хотів. Що він скаже жінкам дому свого і молодшим синам? Що богам Нірадове тіло потрібніше?

– Незбагненна та воля й примхлива, – не піднімаючи очей на Дороша, тлумачив Пекич. – Те, що нам здається згіршенням, насправді може нас вивільняти від зайвих пут і присяг Серединного світу.

– Яких ще присяг? – не розумів старійшина.

– Тих, що прив'язують нас до минушого.

– Хіба мій Нірад на таке присягав?

– Усі ми присягаємо на таке, якщо хоч раз вклякаємо при вівтарях і требовищах. Якщо визнаємо вищість богів.

Дорош і далі не розумів. Дратувався, що не міг впіймати Волшого погляду, прочитати в очах невисловлене. Не знаходив місця рукам своїм, котрі нищили оксамит, лисячу оторочку й кунячий підбій ковпака.

– А все ж таки, – косував він на дубову Хорсову подобу, що стояла при вратах божниці, – правильно ми вчинили із тими дівками чи ні? Прийняв Заступник жертви?

– Хорс Охоронець радий, – запевнив його Волх, дивлячись на вечірне сонце, що стояло над західним менгіром капища. Воно було червоно-зловісним, навіпіл перекресленим тонкою хмаркою і фарбувало обрій у криваві відтінки.

– Щось ти не договориєш, – зітхнув Дорош. – А я бачив сон. Нірад мій цієї ночі прийшов до мене з лицем почорні-

лим і плакав гірко.

– За незнайденою плоттю своєю плакав?

– Про те не згадував. Казав, що погано йому там, що кунічі зла нарobili і боги тепер не з нами.

– Я відмолю. Й богів умилостивлю.

– А може, офірувати богам Білку, що була Ніраду наложницею? Вона хоча й з чужинок, але молода і солодка тілом...

– Думай, про що кажеш, – нахмарився Пекич. – Людей за людей не жертвують.

– А якщо я принесу Хорсові сім білих кіз?

– Трьох достатньо.

– Трьох за челядника дають. За воеводича більше треба.

– Не треба.

– А якщо Охоронець образиться? Скаже, що відкуповую сина як безрідного драния?

– Хто тут Волх? Я чи ти? – Пекич повільно підвівся й твердо оперся на посох. Дорошеві здалось, що божниця раптово змаліла, що турячі черепи на її стінах оточили жерця тісним рогатим колом. Що у тих черепах замешкало темно-пурпурове світіння.

– Не гнівайся, Волше, – підвівся і невтішний батько. – Хочу, щоби все було за правдивим поконом. За заповітами предків.

– Усе так і буде, боярине. Приведеш перед сходом сонця трьох білих кіз до могитичів. Але мають бути істинно білими, без жодної плями, – жрець зробив паузу. – А ще скажи

князеві, щоби відіслав до західної застави кмітливих воїв. У Темній діброві треба подвоїти варту.

– Про щось провідав?

– Неспокійно мені. Убачаю недобрі знамення.

– Скажу, – скупю кивнув Дорош, вийшов за поріг божниці, одягнув і розправив на лисині зібганого ковпака. Зблиснув на вечірньому промені вишитий стеклярусом знак Матері Куни.

– Сірий туман... – бурмотів на самоті Пекич, вглядаючись у криваві сутінки. – Знов отой сірий туман.

Уперше непроникна сірість зустрілась йому одинадцять зим тому, Грибного року. Тоді, разом із небаченим нашестям грибів, до лісового краю прийшло небачене Білим племенем зло. Нічне страхотворисько напало на людей і кіз, випиваючи з них усю кров. Окрім тваринної сили, володіло воно Силою іншою, що в'язала жертвам м'язи й волю. Старійшини порішили, що звір не тутешній, а є прихотьком. Забродою з Нижнього світу. Відповідно, вони віднесли його знешкодження до справ могитичів.

Молодий Пекич, що звався тоді Лобасом, сам визвався загнати звіра до темряви, що його породила. Знайшов у лісі слід потвори, з належними примовляннями вибрав його з ґрунту, відніс до капища і поклав на вівар Велеса. Навколо сліду він встановив знаки чотирьох стихій: черешневу смолу (знак повітря), запалений каганець (вогонь), чашу з водою

та сіль (знак землі). Збудувавши таким чином Храм,²⁴ моготич запалив світла й розпочав ритуал. Йому йшлося про встановлення зв'язку з духом звіра. Для цього він сів перед віктарем, розпрямив спину й прискорив вихід за межі Середнього світу волхвинним грибом. Легко пройшов Бузиновий і Сіро-голубий пороги, уявив себе стрілою, спрямованою на слід звіра. Перетворення на гостре знаряддя нищення відбулось навдивовижу пластично. Моготич кожною клітиною відчув, як його ніс загострюється, як видовжується голова, забуваючи про колишню круглу форму, як заростає рот, витягуються вилиці, очі, вуха, як руки зливаються з дротяним тілом, а ступні розростаються у велетенські пір'їни. У цій стрімкій подобі він націлився на ледь означену присутність звіра. Одночасно навколо нього розквітли скупчення кольорових ліній. Вони блукали, петляли, сходились і розходились, прямуючи до цілі. Моготич пронісся вздовж ліній, летячи туди, де в перспективі молочного кольору виднілось пульсуюче блідо-червоне яйце – вмістилище духу звіра. Воно також відчувало мисливську магію й набрякло тривожним пурпуром.

Воно пульсувало вже поряд, злякане, м'яке і вразливе, коли перед стрілою виник дивний серпанок. Пасмо сірого туману. Ця сірість була особливою. Її колір відрізнявся від молочних, сріблястих та сіро-рожевих просторів іншого вимі-

---

²⁴ В даному випадку «Храм» означає символічний священний простір. Якщо непосвячені язичники (профани) приносили жертви на віктарі (требищі) без творення Храму, то жерці завжди обумовлювали свої офіри будованням особливого ритуального простору.

ру. В ній не проглядалось жодного виразного відтінку, звичного для мешканця Серединного світу. Перед могитичем нагло розквітла первісна, досконала, абсолютна сірість, неловима примара сірої тіні, від'єднаної як від світла, так і від темряви. В ній тонуло й зникало все напружене, визначене і спрямоване. Всі лінії згасли, а скупчення світла зникли. Стріла, на яку перетворився Лобас, без жодного спротиву і здригання увійшла до сірого лона, в котрому раптом відкрилась неочікувана глибина. Минали хвилину за хвилиною, стріла долала безмежні відстані, проте сірий туман не закінчувався. Він тривав, тривав, тривав. Він був непроглядним і однорідним, як первісна мла, з якої найперші боги вивели буття трьох світів. У якомусь сенсі, зрозумів пізніше вже не завзятий Лобас, а сподоблений мудрості Волх, сірий туман і був тією первісною млою.

А тоді, уперше зустрівшись з туманом, він втратив впевненість. Відтак загубив напрямок, злякався й заледве зміг повернутись до Сіро-голубого порогу. Від переляку він почав втрачати магічну форму. Тіло знову, крізь біль і зникавіння всіх членів, набувало людської круглястості. Одночасно воно втратило швидкість і всі спроможності руху, стало муляким, безпорадно зависло у сірій безмірності. Звідкись ззовні, а потім від кінчиків пальців на нього почало наповзати смертельне оніміння. Воно повільно і впевнено повзло до серця, намагаючись вичавити дух могитича з плоті. Вичавити до холодної сірості і розчинити у ній назавжди. Але

не встигло. Дружні боги відкрили браму у Серединний світ просто в його серці. Ця рятувна брама пульсувала, злучаючи живе з живим. Перед тим як туман відпустив затерпле тіло Лобаса, магич почув щось на кшталт тихого невдоволеного шипіння.

Можливо, тодішня пригода в тумані була не тільки поразкою. Адже звір зник і більше не турбував мешканців лісового краю. Але в Лобаса відтоді залишилось відчуття небезпеки, що чатує десь поряд, на відстані ліктя. Після того пам'ятного полювання він не використовував закляття стріли. Навіть тоді, коли став Волхом Білого племені й отримав древні обереги, котрі спадкували начальні жерці від доби Матері Куни. Роки, довгі роки пошуків і роздумів, знадобились Волхові, щоби зрозуміти природу сірого туману.

Недарма, сказав він собі, недарма з пам'яті випірнуло оте полювання на звіра-приходька. Після розмови з Дорошем щось важке й неспокійне лягло на дух двічі народженого. Він обіцяв бояринові умилювати богів, проте обіцянка ця ховала пустку і неспроможність. А жрець, який не виконує обіцянок, є загрозою для племені не меншою, аніж слабкий князь або немудрі старійшини. Грозова хмара образи огорнула Волха. Таку образу на себе самого й на підступність богів відчуває зрілий муж, коли виявляється безпорадним загасити хіть наложниці, коли даремно мучить свою зрадливу плоть і бачить, як росте й міцніє зневага в очах спраглої дів-

чини.

Вже догоріли криваві сутінки, вже капище огорнув морок, коли грозова хмара у естві жерця випустила блискавку-підказку:

«Тітіра!»

3.3

Сім років пригод і мандрів неймовірно ускладнили життєвий досвід Макарія. Він не знайшов дивовижного гриба Калокирика, проте навчився носити штани з лосиної шкіри і підбите хутром взуття, звивати гнізда на деревах, зберігати тілесне здоров'я та глузд у глибинах вологих печер, ставати непомітним серед голого степу і годинами ховатись під водою, дихаючи крізь соломинку. Він опанував мистецтво міжплемінних перемовин, навчився знаходити шлях по зірках, варити юшку з м'яса отруйних змій та спілкуватись півдюжиною дивовижних мов. Уже давно він поховав провідника й тих воїв, котрих дав йому у супутники стратег Леонтій. Він пережив моровицю в Болгарії, напад кочовиків на березі Істру²⁵ й почав голити голову. Він одружився на юній дівчині з племені антів, побудував сімейну хижу з очерету й не зміг врятувати дружину від родової пропасниці. Морем він дістався до Херсонесу, викликав смертельну заздрість й ненависть тамтешніх ескулапів, за їхнім доносом потрапив

---

²⁵ *Істру* – історична назва Дунаю в нижній течії.

до в'язниці, втік звідти й назавжди залишив землі Імперії.

З купецькою валкою він повернувся на західний берег Великого Степу, пристав до розбійників і врешті-решт домандрував до гірського краю, мешканці якого ще не доросли до розрізнення лікарської справи і ворожбитства. Тому він оголосив себе магом, підтвердив сей чин небуденними вміннями й отримав у власність закинута городище. Цей подарунок місцевих дідичів не свідчив про їхню щедрість. Давню руїну вважали місцем нечистим, і добрі люди там все одно не селились.

Те, що в старому городищі мешкають ворожі двоногим Сили, Макарій переконався, спробувавши оточити себе гаремом. Три його дружини вигибли за одну зиму. Одна зірвалася з обледенілої стежки, другу забрала швидка й гаряча, наче лісова пожежа, хвороба, третю опанував злий дух і змусив накласти на себе руки. Більше ніхто за мага йти не згодився. Те, що самого чаклуна ворожі Сили не чіпали, горян не дивувало. Всі-бо знали приказку: свій до свого по своє. Макарію довелось визнати: присуд простуватих мешканців гірського краю збігся з думкою про нього, висловленою колись ученим монахом на прізвисько Пекельна Гуля.

Хворих серед горян не бракувало, і прийшлого чаклуна навідувало немало люду. Макарій нікому не відмовляв і плату брав необтяжливу. Від надміру вільного часу він знайшов собі заняття, достойне справжнього мага, – пошук скарбів і схованок. Досвід підказав колишньому дяконові, що старе

городище мусить мати свої таємниці. Він потурбував могили під кутовою вежею і після трьох седмиць розкопок знайшов там глек з монетами та прикрасами.

Серед монет більшість складала різані дирхеми, що їх хазарські купці називали шелюгами, а місцевий люд – резами. Срібляки, вкриті незрозумілим Макарію арабським плетивом, він одразу сховав у колоді з приробленими дерев'яними крилами. Такі видовбані колоди горяни присвячували богу Раглу,²⁶ прикрашали пір'ям ремеза²⁷ й дуже шанували. Більш цінні знахідки колишній дякон припасував між шкіряними смугами широкого чересу, котрого він не знімав навіть уві сні. Серед цих скарбів були: золотий статер імператора Гераклія, три золоті номісми варварського карбу, коштовна підвіска для гривні і важкий восьмикутний медальйон з електриму.²⁸

Зовнішню поверхню медальйону прикрашали (а може, ускладнювали) опуклі зображення сонця і місяця. Відкритим він перетворювався на складень, на чотирьох пластинах якого розмістили зображення оголеної жінки з широко розведеними руками, два трикутники, перехрещені палиці і лабіринт у вигляді подвійної спіралі.

---

²⁶ *Рагл* (можливо, тотожний Смарглу) – божество, яке захищало від демонів, переможець хтонічних страховиськ.

²⁷ *Ремез* – різновид синиці; вважався священним птахом, освячене гніздо якого оберігало оселі від пропасниці і правило за сховок для відьомських трав.

²⁸ *Електрим* – сплав золота і срібла.

Макарій знав походження і значення цих знаків.

П'ять років тому у Херсонеській тюрмі, куди його запроторили міські еділи,²⁹ колишній диякон зустрів єврейського мудреця. Старого звинуватили у виготовленні магічних прищипантів та незаконному ворожінні. Еділи боялись таємних вмінь єврея, тому довго не призначали суду, й врешті-решт вирішили за краще забути про його існування. Одноплемінники чомусь не спішили з викупом (певно, з тих самих міркувань), і мудрець заживо гнив у кам'яному мішку, що за давніх царів слугував водяною цистерною. Коли Макарія кинули до того мішка, єврей вже сильно охляв, майже втратив зір, вкрився коростою й був недалеко від краю спочинку своїх предків. Колишній диякон взявся лікувати виразки на ногах старого, а той, замість плати, ділився з ним знаннями.

Одного разу Макарій запитав його про богиню. Усі варварські племена, котрі він зустрів у своїх мандрах, поклонялись таємничій богині. Її ім'я було під заборонаю, а до присвячених їй вівтарів могли наблизитись лише обрані зі старих жінок. Біля тих вівтарів варвари облаштували землянки або ж печери, куди йшли жінки, як тільки в них починались місячні. Одного разу Макарій спробував розпитати у своєї антської дружини, що саме вона та її посестри роблять у священних схронах. Та подивилась на нього як на навіженого, а потім сказала, що негайно помре і потрапить до лап

---

²⁹ *Еділ* – тут: виборний розпорядник, чиновник міського самоврядування.

жорстоких підземних духів, якщо вимовить при чоловікові хоч одне слово про тайни богині. Він запам'ятав вираз її обличчя. На ньому застигли переляк і побожна впертість. Він повірив: ніякі вмовляння й ніякі тортури не змусять жінку поділитись з ним таємницями. І відступився, зачинивши усі небезпечні запитання у найдальшій шухляді своєї цікавості.

Проте смердюча тюремна безвихідь рано чи пізно дістає до засувів усіх зачинених шухляд.

Макарію здалось, що мудрець тільки й чекав на запитання про богиню. Його очі зблиснули, він підвівся зі свого Йового ложа й мовив: «О, Ашем мені свідок! Ця таємниця таки коштувала й тих зусиль, і того золота...» Його розповідь була довгою, насиченою іменами та назвами, й не все з неї запам'яталось. Але головне Макарій поклав карбом на скрижалі розуму свого.

Колись давно, казав мудрець, на землю впала темрява і почалась Велика зима.³⁰ Це було безліч часових циклів тому, коли люди ще були дикими й беззахисними перед темрявою і холодом. Біда напала раптово, серед літа, і заскочила зненацька. Цілі племена гинули і зникали під неозорими саванами снігів, а на їхні землі наповзали льодовики, змітаючи дорогою ліси і гори. Навіть вкриті хутром звірі не вит-

---

³⁰ За сучасними уявленнями, причиною Великої зими стало падіння на Землю фрагментів комети у 7640 році до н. е. та спровокована ним вулканічна активність.

римували морозів. Замерзли озера та ріки, і рибу доводилось вирубувати з криги. Люди тікали на південь, а над ними, на буро-брудному небі, замість сонця жевріла червонувата пляма, від якої не линуло ані тепла, ані світла. День мало відрізнявся від ночі. Місяця й зірок взагалі не стало. Жахливі демони вирвались тоді з Нижнього світу, прагнули гарячої крові і заважали людям шукати теплих країв.

Найсильніші з людей дійшли до Дворогої долини. Мудрець вимовив назву долини єврейською мовою «Карнаїм» і сказав, що одне з таємних імен богині – Карна або Кара – походить від тієї назви. А Макарій, у свою чергу, згадав, як у перший весільний день антські жерці підкорочували волосся його майбутній дружині, примовляючи довжелезні закляття й раз у раз повторюючи: «Призначена єси, окарнена єси!».

У Дворогій долині, вів далі мудрець, з-під землі виходили потоки гарячої води. Сили, що їх живило підземне полум'я, успішно протистояли лютим морозам, і щедрість їх не згасала. Там, біля паруючих озер, зібралось багато людей, і попервах їм було що їсти, бо звірі, принаджені теплом, також сходились туди і ставали поживою зголоднілих племен. В озерах водилась риба, і мешканцям долини здалось, що вони врятовані. Вони розпалили вогні, спорудили житла та кумирні і почали відправляти експедиції до найближчих лісів по вмерзлі у кригу і збережені від псування туші великих звірів. Так минали темні дні й ще темніші ночі. Лік часу було втрачено, але за віком дітей люди знали, що від приходу до Кар-

наїму минуло багато часу. Народжені під гнітом Великої зими ставали дорослими й недовірливо слухали розповіді батьків про сонце, блакитне небо і загиблий теплий світ. Там, у Дворогій долині, богиня втілилась у найкрасивішу дівчину племені людей з рудим волоссям. Пізніше, за цією ознакою, те перше втілення богині назвали ще й Орай (Вогненным).

Богиня устами рудої дівчини сказала людям, що їм суджено залишити Дворогу долину, бо невдовзі закінчиться мерзле м'ясо в лісах, а риби в теплих озерах вимруть. Богиня сказала, що на півдні Небесна пляма гріє втричі сильніше, під нею ростуть деякі рослини. Й що найголовніше, там є вкрите тонкою кригою море, у якому живе безліч риби й та риба не вичерпається аж до закінчення Великої зими.

«Готуйтеся до походу, соліть м'ясо і рибу!» – сказала устами дівчини Орай. Проте, попередила вона, дорога страшна і довга. На безкрайніх рівнинах дмуть крижані вітри, а демони набули подоби велетенських білих ведмедів, шкіру котрих не пробивають кам'яні сокири. Далеко не всі дійдуть до рятівного моря, попереджала богиня, лише найсильніші та найвитриваліші. Тому казано було старим, хворим і малим дітям залишитись біля гарячих джерел Дворогої.

Частина з тих людей, що зібрались у долині Карнаїм, не повірила рудій дівчині і залишилась перечікувати біду. Ніхто не знає, що сталося з ними, бо через вісім століть Великої зими і Довгої весни, коли люди знов повернулись у Дворогу долину, там не знайшось живих. Лише білі кістяки, вкриті

вапняковими та соляними наростями, лежали в гарячих озерах. А руду вже за життя стали називати Матір'ю Карнаїм. Адже порада богині врятувала тих небагатьох, хто потім дав життя усім народам від Ріфейських гір до Гераклових стовпів.³¹

Відтак саме у долині Карнаїм було споруджено перший храм Карні Орай, а першими жрицями стали її рудоволосі прапраправнучки. Богиня ж бо обдарувала тіло, у якому замишкала, не лише пророчим натхненням, але й небаченою плодючістю. На березі замерзлого моря руде втілення Карни від найдужчих чоловіків народило вісімнадцять дітей. І досі десь у Карманії, під склепіннями таємних святилищ, продовжується прямий рід Карни, що йде від її найстаршої доньки. З цього роду мудрі правителі Сходу, за прикладом царів Кіра і Дарія, беруть собі друзин-жриць. Рудих, плодючих, посвячених і досконало вродливих.

Через три тисячі років після Довгої весни, коли сонце знову набуло сили, а крига відступила на північ, настала Доба Возів. Наймогутніші племена, що шанували Карну, почали мандрувати світом у пошуках багатих пасовиськ та щедрої ріллі. Вони їхали на возах, у які впрягали волів, а стада червоних і білих корів йшли за возами. Люди Доби Возів будували круглі міста, славили відроджене сонце і велику богиню. Одне з племен зупинилось на берегах великої ріки, що велично несла свої води на південь. Степові береги ріки вкривали

---

³¹ Тобто від Уральських гір до Гібралтару.

високі трави. Племя побудувало там кругле місто, де через кілька століть знов народилось тіло, що містило в собі полум'яний і віщий дух Карни.

Дівчину звали Дана, себто «милосердна».

Вона принесла людям Доби Возів нову мудрість. Вона сказала, що нова біда прийде від надміру знань та пошуку нового. За її словом жерці заборонили пошук нового знання та вбивали тих, хто намагався примножити мудрість через накреслення знаків. Адже Дана сказала їм:

«Допоки слова не перетечуть у креслені і писані знаки, Ворог не знайде дороги до ваших осель».

Люди Доби Возів – легкі на мандри і щасливі у своїй простоті ратаї – зберігали цей завіт, передавали мудрість предків з уст в уста, креслили знаки лише на святкових яйцях і співали пісень на честь Карни-Дани. Але час зупинився для цих племен, військові вміння не розвивались, і коли прийшли завойовники із залізними мечами, сповідники Карни-Дани загинули. Від ратаїв Доби Возів залишились тільки назви рік, у яких все ще живе ім'я другого втілення богині, – Дунай, Дністер, Дніпро, Данаїс (Танаїс або ж Дон).

Завойовники із залізними мечами знали Карну під ім'ям Тари – третього втілення богині. Тара заповіла їм невтомно запліднювати жінок з підкорених народів.

«Діти Сили, – казала Тара, – народжуються від жінок, згвалтованих на теплих трупах їхніх братів і батьків».

В епоху Карни-Тари народилося багато дітей Сили, і вони

примножили зло на землі, розпалили ватри насилля і закликали на землю звитяжного нареченого Тари – Крома.³² Від їхнього шлюбу народилось розумне чудовисько, відоме під багатьма іменами. Казали, що саме завдяки Карні-Тарі у Серединний світ прийшли древні боги, колись переможені у великій битві, що відбулась до початку часів на високих зорях. Десь там, де застібає свій пояс Небесний Мисливець.³³

Багато хто з посвячених був спокушений цими богами, забув про мудрість, магією здобув владу, залізним жезлом пас народи і зійшов до Нав'я, обтяжений страшними провинами перед Творцем. А той послав людям святих пророків і вчителів, які проповідували милосердя і зупинили криваву повінь, спричинену шаленствами дітей Сили.

Пізніше богиня, яка не втомлювалася втілюватись у тіла юних жриць, отримала безліч нових імен, серед яких були місячні імена Анахіт, Іштар, Беешер та Артеміда. Ці імена не були ані таємними, ані іменами Сили. Призначались вони для вжитку серед профанів, а у жрецьких ритуалах їх не використовували. Зате простий люд полюбив смачні пиріжки-камани, що їх храмові кухарі пекли в ім'я Іштар, та сороміцькі свята кохання, коли і дівчата, і поважні матрони віддавались усім бажаним в храмах і священних гаях богині. Єврейський народ також вірив у богиню, ханаанейське

---

³² Кром – індоєвропейське божество війни. У ведичній традиції – Крурама (Жорстокий). Назва його святилищ – кромлехи, кремлі.

³³ Небесний Мисливець – сузір'я Оріона.

місячне ім'я якої було Анат. Її, серед інших божеств, поклонявся цар Соломон, в її ім'я він шлюбився з царицею Савською. Про пиріжки Анат згадував навіть пророк Єремія.³⁴ Мудрець довго розповідав Макарію, як праведні царі Іудеї та Ізраїлю боролись з культом Анат, ідол якої стояв у Соломоновому храмі більше трьохсот років.

У ті часи, розповідав мудрець, простим вірним казали, що Карна має три божественні властивості: вона одночасно цнотлива, розпусна і войовнича. Відтак через ці її властивості мудреці, що досягали Йєсоду,³⁵ визначили ще одне її ім'я Сили – Матроніт. Назвавши це ім'я, єврей пустився у такі складні пояснення єдності протилежних властивостей богині, що Макарій геть заплутався.

П'ять років по тому, тримаючи в руках медальйон богині, Макарій тяжко зітхнув, згадавши, як помираючий містик плував грецькі, єврейські та варварські слова, гарячково пояснюючи християнинові цнотливу сутність войовничості. А ще він згадав, що мудрець у своїх чи то мареннях, чи то видіннях називав богиню Триликою, Троякою і Трояною – єдиною у трьох поставах або подобах.

Він намагався досягти точності у визначенні подібності. Вживав для означення постави слово «мішкан», що в пе-

---

³⁴ Єремія 44:15 – 19.

³⁵ Тобто кабалісти. У Кабалі «Йєсод» – містичне Сяйво, Дев'ята Сфера, найближча до нашого світу Малхуду.

рекладі з мови Старого Завіту означає житло і мешкання, та грецьке слово «іпостасіс», яким Соборні Отці позначали відмінні та нерозривні сутності триєдиного християнського Бога. Він згадував багатолику демоницю Ліліт і жіночу суть землі Адамах, доньку-голос Всевишнього Бат-Гол та інші імена, що звучали загрозливо, наче закляття. Він вичерпав останні сили, виголошуючи ці імена, й невдовзі рушив до кращих світів.

Колишній диякон усе ще пробував згадати імена Триликої, коли раптом побачив перед брамою старого городища трьох високих дівчат, одягнених та озброєних, немов Геродотові амазонки. А ще вони були молоді і вродливі, немов три втілення весни, що вийшли з осіннього лісу. Дві з них тягнули до брами третю, скоріш за все, поранену.

Три дівчини. Одна з них з вогненно-рудим волоссям, друга – з бездоганим обличчям казкової принцеси, третя – з войовничо-цнотливим поглядом небесної діви.

Орай.

Дана.

Тара.

«Це знак!» – остуда покотилась хребтом Макарія. Він сховав медальйон, голосно мовив:

– *Мегас і Кіріє, ке фавмаста та ерга су!*³⁶

Й сміливо рушив назустріч трьом дівам Білого племені.

---

³⁶ Велик ти, Господь, й дивні звершення Твої! (грецьк.)

3.4

Минуло шість діб від її чудесного спасіння на вітровалі, коли Жаринка нарешті дісталась до південного кордону мочарів. Увесь цей час куниця намагалась відірватись від загадкового рятівника. Він нічим не видавав своєї присутності, але Жаринка *знала*, що невідомець десь поряд. Як і всі її родовичі, вона не піддавала таке знання сумніву. Його послали боги-охоронці, і воно ніколи не зраджувало. А ще вона час від часу відчувала на собі погляд.

Двічі вона влаштовувала хитрі засідки, сподіваючись, що власник отруйних стрижелів проявить необережність. Лісова звірота вільно нишпорила та полювала навколо її засідок, тільки переслідувач нічим не виказав своєї присутності. Лише відчуття чужої уваги не відступало ані на мить. Досконале вміння маскуватись, котрим володів невідомець, її неабияк тривожило. З іншого боку, незрима присутність додавала Жаринці впевненості. Якщо загадковий стрілець уже взявся її рятувати, міркувала дівчина, то робитиме це й надалі. Інше ж перебувало у волі богів.

Зрештою вона змирилась з присутністю невідомця, припинила ховатись і навіть розвела багаття, підсмаживши чорноголівку, впольовану нею на лісовому озері. Воно виявилось останньою чистою водою перед неозорими багнищами, фронт яких розповзся на багато денних переходів із заходу,

від лясського краю, до Деревної землі й примученого хазарами Сходу.

Попервах болотний край об'явив себе запахом. Північний вітер гнав назустріч Жаринці хвилі задушливого смороду. Потім щезли бадьорі й веселі дерева, вступивши місце Желевим вербам,³⁷ осиччю та сірій бадильній порості. Під ногами зачвакало, а над головою розкрилились пасма рідкого туману. Сонце за тим серпанком набуло холодного вапнякового кольору. Осінь запанувала тут на кілька седмиць раніше, аніж у Прикарпатських лісах.

«Вкаляний край», – згадала вона слова батька, який зі своїми воями ходив до північного кордону, супроводжуючи княжих вирників.³⁸ А ще згадала різні прислів'я про мочарі та їхніх мешканців. Не сміється вода з болота, а лише болото з води. Вона завжди думала, що таке кажуть про нищих та заздрісних насмішників. Але тут, у безлюдних нетрях, їй чувся булькотливий сміх чорної драгви. Над чим збиткувалося трясовиння – над чистою водою чи, радше, над нею, чужачкою, залишилось невідомим. Проте вона знала: в тому зловісному бульканні крився підступ.

Для ходіння болотом Жаринка виламала собі осикову гичку й сплела з кори мокроступи. Невдовзі вони розлізлися. А доброї шкіри чоботи набрали води. Лишалось дивуватись болотяним поселенцям, які зберігали здоровими ноги, все

---

³⁷ Верба була рослинним атрибутом слов'янської богині скорботи Желі.

³⁸ Вирники – збирачі дані.

життя ходячи в личаках. Певно, місцеві боги берегли цих нещасних своєю волею.

Тутешніх стежок Жаринка не знала, тому йшла неквапно та обережно, промацуючи гичкою перед собою. Кілька разів болотна стежина заводила її у непролазне драговиння. Доводилося вертатись і шукати іншої тверді. Від постійної напруги боліли ноги, а смердюче повітря коромолило голову.

Проти ночі дівчина дісталась порослого вільхами та осокою острівця, скинула чоботи й без сил впала на гостре листя. Відлежалась, прислухалась: чи не йде слідом невідомець. Мочарі повнилились регулярними звуками: кумкали-гули жаби, шумовила драга, час від часу чулось хлопання великих крил (певно, сови, бо чорногузи вже відлетіли на південь). Виділити з тих звуків ходу невідомця Жаринка не змогла. Одного разу їй причудився далекий плюскіт, але того, хто його спричинив, сховали глибокі сутінки й раптове падіння туману. Від вологості дівчина почала мерзнути й насилу притлумила тремтіння, що намагалось опанувати її тіло. Вона підібгала під себе ноги, охопила руками плечі й завмерла, намагаючись викликати з тілесних глибин внутрішнє тепло. Їй це вдалось. Тепло народилося у животі, піднялось хребтом до шиї і приємно розбіглося м'язами.

Цього способу зігрітись її навчив старий мисливець Невір. Він розповідав, що за старої доби, коли люди Білого племені були потужнішими і мали невідступну милість богів, сильний воїн міг внутрішнім теплом розтопити сніг на півтора

кроку навкруги себе. Невір казав, що богатирі давніх часів улаштували зимові змагання: хто у лютий холод розтопить навколо себе більше снігу. Коли бог Морозко сковував кригою хвилі священного Танаїсу, вони роздягались, сідали у кучугури і перетоплювали їх на воду, а жерці вимірювали кількість тієї води, оголошуючи переможця. Тоді, казав старий мисливець, княжий стіл не міг посісти чоловік, що не вмів топити сніг власним теплом. Називалося се вміння Яриловим даром. Коли світ почав згіршуватись, холонуті і дрібнішати, Ярилів дар також згас, проте й малого спадку його достатньо, щоби правдивий воїн-кунич не загинув від холоду на полюванні. Невір навчив Жаринку таємної молитви до Ярилової подоби Хорса,³⁹ а також вправи зосередження на джерелі внутрішнього тепла.

Тепер, після доторку Ярилового дару, дівчину огорнув спокій. Місяць-Калетник крізь нічне марево здавався волохатим. Задивившись на сизе відсвічування болотних випарів, Жаринка впала у дрімоту, раз у раз просинаючись від жаб'ячих криків.

– Жаба кваче, Блудень скаче, сіль нечисте, кощ ходяще! – шепотіла дівчина й знов засинала.

Вона не помітила тіней, що нечутно підкрались до острівця з півночі. Тіні обережно вибрались на острівець, зав-

---

³⁹ Верховний небесний бог Хорс у давніх слов'ян виступав у різних подобах-аватарах (Дажбог, Стрибог, Сварог, Громовик і т. п.). Одною з таких аватар важеться Ярило (Яро, Юра) – божество життедайного й грізного літнього Сонця.

мерли, прислухаючись до неспокійного дихання юної куніци. Звідкись з'явився мішок, тіні підстрибнули до Жаринки, блискавично зірвали з її череса зброю, скрутили руки і ноги мотуззям і з дивовижною спритністю запроторили дівчину до мішка. Вона билась і випрочувалась, але, діставши кілька болючих стусанів, припинила опір. Тіні підібрали Жаринчині чоботи, торбу з харчами й залишили острівець так само нечутно, як і з'явилися.

За кілька хвилин після цього, з іншого боку, на острівець застрибнула нова тінь, не менш швидка й спритна. Вона принюхалась, тихо, по-звіриному, загарчала й рушила за викрадачами.

3.5

Знайти Тітіру виявилось справою нелегкою. У городищі вона не з'являлась вже не першу седмицю. Лише на третій день, перед самим Здвиженням,⁴⁰ молодші могитичі доповіли Волхові, що причинна ховається на Березовому горбі, де давні мешканці краю спорудили капище Живи.⁴¹ Тітіра, ка-

---

⁴⁰ Здвиження – язичницьке свято осіннього рівнодення (третьа декада вересня).

⁴¹ *Жива* – одне із балто-слов'янських аватарних імен Великої Богині. Березовий горб тепер називається Чортовою горою і знаходиться біля села Чесники в Рогатинському районі на Івано-Франківщині. На фундаменті капища Лобаса Печкича тепер церква Св. Миколая (Вознесіння) у Чесниках та старий християнсь-

зали вони, сиділа в землянці-божниці, лизала там гадючий камінь, сичала крізь ніс і навідріз відмовлялась виходити. На всі вмовляння й погрози вона відповідала: «*Гич-гич! Як не квапшися в Урай, їжачину не чіпай!*» Могитичі запитали у Волха, чи не привести бува дурну силою. Пекич їм того заборонив, натомість узяв посох й сам почвалав до Березового горбу.

Ще здалеку, за п'ять сотень кроків до капища, жрець відчув напруження Сили, яка пульсувала попереду. А ще почув дивне шарудіння. Він озирнувся навколо й зауважив рушення у траві. Здогадався: змії. Як твердило древнє повір'я, на Здвиження всі земні гади виходили з нір та криївок своїх і сповзались до місць Сили. Бувало, волхви ці місця й знаходили завдяки вересневим зміїним соборам.

Пекич посохом відгорнув зарості медуниці, підняв природолюбне лопушиння. Так і є. Незлічимо гадюччя вилося до горба живим потоком.

«Скільки живу, ще такого не бачив», – похитав головою Волх і собі рушив до капища. Він ще раз переконався, що Тітіру не дарма зовуть Зміївною.

«Її тепер свято, її час, – зрозумів жрець. – Значить, і яснобачення в неї погострішало. Може, й підкаже щось корисне».

Перед тим як рушити далі, передбачливий Пекич відчепив від пояса маленьку мідну пляшечку с ясеневим соком, що мав здатність зачаровувати змії, натер собі ним руки і

ноги. При тому він проспівав закляття від гадючих укусів:

Гальця-цепка тарагай,
Від стежини колом згай,
Чуро-чуро, колоправ,
Згинь перед стовбучих трав.
Дід Бобрець тебе ізги,
Згинь на нижніє луги.

На самому горбі так рясніло зміями, що до капища важко було підібратись. Усюди панував шерехливий рух. Гадюки, полози, вужі-цепичі та сарпи встеляли землю поміж березами, немов виповзле коріння рушило в мандри. Здавалось, саме повітря налякано зміїним походом: вітерці та протяги повтікали з горба, дерева завмерли, позникали і птаство, і комашня. А ще двічі народжений відчував якусь прийшлу Силу. Не лише гади земні навідали перед Здвиженням старе капище.

Обережно, щоби бува не наступити на гадину, Пекич прокрокував до божниці, тричі вклонився ідолові, проказав молитву до Живи, сімома кам'яними сходинками спустився в землянку й отетерів від побаченого там. На пласкому, широкому як стіл, требищному камені, просто перед *лялею*,⁴² звивала кільця величезна змія. Товщиною вона перевищувала пересічну гадюку більш ніж утричі. Срібляста мережка, що

---

⁴² *Ляля* (іноді – ляляка) – туго оповита вишиваними рушниками «дитяча» подоба богині.

нагадувала рунічні письмена варягів, прикрашала білу луску небаченого гаспида. Тітіра сиділа з краєчку і дивилась на гостя крізь примружені повіки. Немите волосся її настовбурчилось, косми стирчали, немов промені темної корони.

– Добридень, Тітіро, – видавив з себе Волх, не відриваючи погляду від могутнього зміїного тіла. «Гадюча цариця!» – здогадався він.

– І тобі добро, відуне, – відповіла Зміївна. – Бачиш, до мене на свято неньо завітали. Сидимо з ненею, про те й про се собі теревенимо. Про тебе, товстого, також згадували.

– Й що ж казала про мене... неня? – Волх усе ще не наважувався переступити порогу божниці.

– Що ти нечемний.

– Через що?

– А навіщо намазався ясеневою витічкою? – Тітіра широко розкрила ніздрі, немов приношуючись. – Пхе, яке бридке... Добре, хоч часником не натерся.

– А що ще казала?

– Катма в тобі їжака, каже.

– Їжака?

– Твердості їжачої, – зійшла до пояснень причинна. – І впертості. Мовлять-бо знаючі: *«Казав їжак – не буде так!»*

– І се є зле?

– Як для чого. Певне, не зле, як служити Блудневі, але ж він нині не волостелює.

– Хіба?

– *Був* кабан у лісі пан, та зачався вищий тан.

– І хто ж тепер у лісі пан?

– А нікого нема, – хитро виширилась Тітіра. – Аж від Літнього Сварогу пусто-чалаписто.⁴³ Геть всі-всі повтікали.

– Від кого? Від чого?

– Не стомився стояти? – ухилилась відповісти Зміївна. – Заходь до нас, відуне, посиди з нами. Неньо тебе не вкусять.

Двічі народжений переступив поріг, притулив до стіни पोсоха, статечно вклонився чи то *лялі*, чи то зміїщеві й присів на протилежному від Тітіри краєчку требища. Кам'яний стіл був чорним від старого жертовного попелу й чомусь теплим. Гадюча цариця підвела пласку голову, швидким язиком помацала повітря між собою і Волхом, відтак знову заховала ніс між кільцями.

– Ти не їжак, не їжак... – зі зміїним сичанням мовила Тітіра.

А може, подумав Пекич, Тітіра лише переклала з гадючої на людську?

– Я Волх, прагну відати про всі небезпеки.

– А хіба ж не відаєш?

– Якби відав, то не йшов би сюди.

– То провідай, – за сичанням людської мови вже й годі було почути. – Відкривається його шлях...

---

⁴³ *Літній Сварог* (Високий Сварог, Ясна Сварга) – свято ковалів, що наставало на третій день по літньому сонцестоянню. У цей день ковалі розплачувались з жінками і дівчатами за кохання мечами для їхніх чоловіків і наречених.

– Шлях Богомола? – уточнив двічі народжений. – Він нападе на нас, так?

– На всіх нападе, якщо... не закрити... не зачинити.

– А як це зробити?

– Жертву... велію жертву... – розібрав Пекич.

– Й чим саме радиш жертвувати? – Волх побачив, що царствена змія знову підводить голову, і звернувся просто до неї. – Скажи мені, чим?

– Закрий один шлях, відкрий інший, – сказала Тітіра вже своїм звичним голосом. – *У дві жмені вхопиш, не виграєш і не втратиш, рівноваги не зрушиш, нені не зашкодиш.*

– Такого не буває, – недовіжливо всміхнувся Пекич. – Жертва без певної втрати не чинна.

– Про те не бійся, про те не хвилюйся, – й собі всміхнулась Зміївна. – Про чинність оту не нам, не нам міркувати, не нам нею тішитись, не нам за нею й плакати.

– Світ на тому стоїть відвіку.

– *Серединний світ – драбина, хтось угору – хтось в долину,* – заспівала Тітіра. – *Хтось до змійки, хтось до жабки, комусь дибки, комусь драбки.*

Відтак вона наче прислухалась до чогось, жерцеві нечутного, прошепотіла:

– Час витікає, ручай його міліє... Йди, товстий відуне, йди... Чини свою потребу.

– Так що саме чинити маю? Повідай...

– Йди, йди, тобі неньо кажуть... Гич-гич! Та йди вже! – за-

верещала причинна, підстрибнула, замахнулась брудним кулачком на двічі народженого.

Біла змія зашипіла, розгорнула кільця.

Пекичу ледь стало витримки не побігти, зберегти жрецьку поставу. Не озираючись і не творячи вихідної молитви, залишив він Живову божницю, перестрибнув гадюче кубло біля входу й швидким кроком покинув місце зміїного собору.

Тривога його зросла, чого не можна було сказати про розуміння. Він раптом згадав, що йшов до Тітіри питати про сірий туман і чорних воїв. Хіба ж вони також служителі Богомола?

Двічі народжений відкинув посохом вужика, що трапився дорогою, глянув на високе небо, зупинився й тяжко замислився.

3.6

Побачивши Макарія у брамі закинутого городища, Доброслава і Спірка схопились за зброю. Залишена без підтримки руда зі стогоном упала на землю. Втікачки з мечами в руках спостерігали, як до них наближається кремезний чорнобородий жрець у гаптованому балахоні, з потемнілими мідними бляхами на широкому чересі. Спірка миттєво розраховала свій напад: здоровань ступить ще крок – і вона стрибне просто на нього. Вона швидка, і удари її блискавичні. Перш аніж жрець устигне замахнутись своєю гичкою або вимови-

ти заляття, вона смертельно вжалить його мечем під ключицю або ж у шию. Боги покарають її за вбивство свого служителя, але це буде колись. А тепер їй треба рятувати родовичок: стогнучу Риску й задихану від довгого бігу спадкоємицю турських волостелинів.

Певно боги попередили чорнобородого про її намір, тому що він не зробив фатального кроку. Крем'язень відкинув палицю, підніс руки до неба й проказав з чужинською вимовою:

– Знахур я і зелійник знатний. Можу її, – кивнув на Риску, – полікувати.

Як і більшість вихідців з Імперії, він не вимовляв «ж». Тому замість «можу» в нього вийшло щось на штиб «моксу». Якби Спірка почула таке біля мирної ватри, вона б довго сміялась. Але тепер було не до сміху.

– Стій, де стоїш, – озвалась Доброслава. – Скільки вас у городищі?

– Єсм я єдин.

– Якщо збрехав, ми тебе вб'ємо.

– Єсм я єдин, – повторив чорнобородий.

– Сховай нас. Дамо тобі срібла, злата, – запропонувала онука Горана.

Візантієць кивнув, махнув рукою. Мовляв, ідіть за мною.

Спірка і Доброслава презирнулись. Вони зрозуміли одна одну без слів. Чужинець в жодному разі не заслуговував на довіру. Але вибирати не приходилось. Переслідувачі могли

з'явитись тут кожної хвилини.

Дівчата знов підхопили руду попід пахви й понесли за Макарієм. Той зайшов до підкліту надбрамної вежі, відкотив там чималу брилу й пірнув до підземелля. Тут починалась складна система таємних лазів, котрим воїни з городища при потребі могли заходити в тил ворожій облозі. Видовбані у твердій скелі і сполучені з природними печерами, ці переходи опирались руйнуванню вже кілька століть. У вузькому лазі з Рискою виникли складності. Її прийшлось волокти нерівною підлогою, слідкуючи, щоби не роз'ятрити поранену ногу. Коли лаз перейшов у вертикальний колодязь, втікачкам знадобилась допомога Макарія. Утрюх вони затягли руду до великої сухої печери, що одним зі своїх розгалужень виходила на річковий крутояр.

Чорнобородий зиркнув на Рискину ногу, принюхався до рани, промимрив щось чужинською і поліз назад.

– Зрадиш – уб'ю! – крикнула услід йому Спірка. Доброслава заплющила очі й зашепотіла молитву до Берегині.

Макарій ледве встиг затулити брилою лаза, як до городища увірвався загін підлітків-верховинців. Візантієць знав кожного з них поіменно. Не одного із цих молодих горян він рятував від пітливої лихоманки, нагноєнь та гадючих укусів. Не одному єднав переламані кістки та виправляв вивихи. Навіть ті з них, котрих боги берегли від хорів і травм, звертались до мага по амулети, приворотне зілля та волховські при-

манки. Підлітковим загоном верховодив Шикорчик, середущий дідича Бойва, до котрого слали віру півдюжини карпатських городищ. Шикорчикова мати була з лясських старостівен, що набавляло малому пихи. Бойв віддав ляшичеві засіку з вежею, що сторожила Нижній Язижський перевал⁴⁴ та дозволив лишати собі третину з перевізного мита. Шикорчик зібрав з однолітків невеличке військо й швидко набув слави бешкетного отамана. Його джури викрадали овець і дівчат, грабували підданців хорватських жупанів та ходили на полювання до дідичів-чаклунів із Черногір'я. Бойв дивився на всі ці витівки крізь пальці, суворо караючи лише за збитки, нанесені купецьким валкам.

Цього разу Бойвів син вивів на слід непрошених зайд дюжину своїх воїв. Невисокі на зріст, чорноголові, мокрі після переправи й збуджені погонею, вони оточили візантійця, як тільки той вийшов з вежі.

– Де вони? – без зайвих передмов поцікавився в колишнього диякона Шикорчик. Від решти мисливців отамана вирізняв золотий ланцюг, щільно припасований до міцної шиї. Ланці цієї колись витонченої прикраси немилосердно розплескали ковальським молотом.

«Варвари, що гордують красою, зневажають спокуси зманіжених міст», – подумки погодився з давнім поетом Макарій. Вголос сказав:

---

⁴⁴ *Нижній (Малий) Язижський перевал* – тепер Тухольські ворота поряд з м. Сколе у Львівській області.

– Я їх сховав.

– Це наша здобич.

– В мене померли дружини, жупаниче, – високо потитулував Шикорчика візантієць. При тому, що він вимовляв «ксафаніт» замість «жупанич», горяни його розуміли. – Хочу взяти хорваток присяжними наложницями.⁴⁵

– Це наша здобич, жерче, – в темних очах молодого отамана постала непроникна завіса впертості. – Віддай по-доброму.

– Дам за них сто срібляків.

– Я здобиччю не торгую. Мені здобич боги дають.

– Дам півтори сотні. За кожную, навіть за ту, котру підстрілили, по п'ятдесят срібних монет. Не різаних, цілих. За такі гроші ви собі у вівчарів купите аж тричі по п'ять дівок. – Щоби його зрозуміли, він показав «тричі по п'ять» на пальцях. – Слухайте, воїни, таж за півтори сотні повновісних дирхемів можна усім вам мечі харалужні купити, – краєм ока Макарій побачив, як почали презиратись і перемигуватись Шикорчикові джури. Він знав, що на їхню думку пропозиція більш ніж щедра. Ані на Преславському тракті, ані за Вужем⁴⁶

---

⁴⁵ Сини старших волхвів від присяжних наложниць висвячувались у жерці нарівні з синами від законних дружин.

⁴⁶ *Вуж* (Уж) – річка в Закарпатті.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.